Эхэ найхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1994 НОЯБРЬ 17
Үбэлэй эхин хүхэгшэн гахай hарын 14
ЧЕТВЕРГ
Гарагай 5
№ 222 (19064)
Газетын сэн Захилай 10 түх. Хэлсээтэ сэн.

Буряад Республикын Хуули

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН 1994 ОНОЙ РЕСПУБЛИКАНСКА БЮДЖЕТ ТУХАЙ

Статья 1. 1994 оной республиканска бюджедтэ гол олзо оршонуудай оролгые нимэ тоонуудаар бүридхэлдэ абаха гэбэл:

	миллион түхэригөөр
	32378,8
миллион түхэригэй мүнгэ зөөри баталха.	
Статья 2. 1994 оной республиканска бюджедтэ гол олзо оршонуудай оролгые нимэ тоонуудаар бүридхэлдэ абаха гэбэл:	
	миллион түхэригөөр
Агропромышленна комплекс	6139,4
Автотранспорт	659,4
Гэр байрын-коммунальна ажахы	3134,7
Газай, ажахы	1077,0
Гэнтын усалгаануудые hэргылгэдэ гаргашанууд	193,0
Тусхай налогой ашаар хүгжэдэг арадай ажахын hалбариануудта гаргашанууд	5933,0
Арадай ажахыда бусад гаргашанууд	406,0
II. Социально-соёлой хэмжээнүүд бүхыдөө:	37722,3
тэрэ тоодо:	
Эрдэм hуралсал	9913,9
Соёл ба искусство	4979
Олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүд	697,4
Элүүрые хамгаалга	20622,3
Физическэ культура	79,5
Социальна хангалга	1430,2
III. Эрдэм ухаан	291,3
(Архивай эмхи зургаануудые тэдхэлгэдэ мүнгэ зөөри)	
IV. Хүтэлбэриин зургаануудые	9012,3
V. Хүүгэдтэ нэмэлтэ түлбэри түлэлгэ	6621,6
VI. Бусад гаргашанууд	14979,0
VII. Нөөсэ жаса	2051,4
Бүхыдөө:	88220,4
VIII. Аймагуудай болон хотонуудай захиргаануудай бюджедүүдтэ мүнгэн hангай туhаламжа (дамжуулан үгэлгэ)	184220,0
IX. Нютагай захиргаануудта харилсаата тоосоогоор дамжуулагдадаг мүнгэн	33191,9
Гаргашанууд бүхыдөө:	305633,2

Статья 3. Республиканска бюджедтэ олзо оршонуудай оролгые нимэ тоонуудаар бүридхэлдэ абаха гэбэл:

	миллион түхэригөөр
Налог сэндэ налог	6290,0
	11000,0
	2001,0
налог	5933,0
нөөсэнүүдэй түлөө түлөөhэн	1293,0
арhануудтай операцинуудта налог	25,0
нуудай эд зөөридэ налог	5833,9
hөө орохон олзо оршонуудта	2,9
	32378,8

Статья 4. 1994 оной республиканска бюджедhээ тоосоото тоололгоор:

	миллион түхэригөөр
мүнгэн зөөри	53862,4
үгтэhэн мүнгэн	219392
нууд бүхыдөө:	305633,2

Статья 5. Буряад Республикын Правительство, нютагай өөhэдыгөө хүтэлбэрилхэ зургаануудай эрхэтэдэй эд зөөри болохо барилгануудай, байшангуудай түхеэрэлгэнүүдэй инвентаризаци (сэгнэлгэ, шэнээр сэгнэлгэ) хэлгые түрүгдхэхэ зэргатэй).

Инвентаризацин түгэсхэгдэтэр Буряад Республикын гүрэнэй налогой инспекцийн зургаануудаар налогоор тохогдохо барилгануудай, байрануудай, түхеэрэлгэнүүдэй үнэ сэнгые тодорхоилходоо, нютагай өөhэдыгөө хүтэлбэрилгын зургаануудай баталан абаhан ургалтын коэффициентнүүдые хэрэглэхэ аргатай.

Статья 6. 1994 оной июлиин 1-нээ 1994 оной январиин 1-дэ 5 гэhэн коэффициенттэйгээр хүдэлгэгдэжэ байhан промышленна предприятинуудай уhанай ажахын системэнүүдhээ абтажа байhан уhанай түлөө тарифуудые хэрэглэхыень нютагай өөhэдыгөө хүтэлбэрилхэ зургаануудта дурадхаха.

Статья 7. Мүнгэ зөөрие хойшо урагшань эльгээлгые үсөөрүүлхын тула Буряад Республикын бюджедтэ оруулагдаха предприятинуудай налогуудые, ялануудые харинн валютаар Буряад Республикын Финансын министерствын валютна счедто оруулха.

Статья 8. 1994 ондо республиканска бюджедhээ hомолого нимэ зорилгонуудта эльгээхэ гэбэл:

	миллион түхэригөөр
I. Арадай ажахы, бүхыдөө:	17542,5
тэрэ тоодо:	
Агропромышленна комплекс	6139,4
Автотранспорт	659,4
Гэр байрын-коммунальна ажахы	3134,7
Газай, ажахы	1077,0
Гэнтын усалгаануудые hэргылгэдэ гаргашанууд	193,0
Тусхай налогой ашаар хүгжэдэг арадай ажахын hалбариануудта гаргашанууд	5933,0
Арадай ажахыда бусад гаргашанууд	406,0
II. Социально-соёлой хэмжээнүүд бүхыдөө:	37722,3
тэрэ тоодо:	
Эрдэм hуралсал	9913,9
Соёл ба искусство	4979
Олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүд	697,4
Элүүрые хамгаалга	20622,3
Физическэ культура	79,5
Социальна хангалга	1430,2
III. Эрдэм ухаан	291,3
(Архивай эмхи зургаануудые тэдхэлгэдэ мүнгэ зөөри)	
IV. Хүтэлбэриин зургаануудые	9012,3
V. Хүүгэдтэ нэмэлтэ түлбэри түлэлгэ	6621,6
VI. Бусад гаргашанууд	14979,0
VII. Нөөсэ жаса	2051,4
Бүхыдөө:	88220,4
VIII. Аймагуудай болон хотонуудай захиргаануудай бюджедүүдтэ мүнгэн hангай туhаламжа (дамжуулан үгэлгэ)	184220,0
IX. Нютагай захиргаануудта харилсаата тоосоогоор дамжуулагдадаг мүнгэн	33191,9
Гаргашанууд бүхыдөө:	305633,2

Статья 9. Хабсаргалтын хэмжээнүүдэр министерствэнүүд, албан зургаануудые болон эмхинүүдтэ 1994 оной республиканска бюджедhээ тус Хуулиин 8 статьягаар тогтоогдоhон hомологонуудые хубаарилгые баталха.

Тинхэдэ 1994 оной республиканска бюджедhээ hомологонуудые баталха гэбэл:

	миллион түхэригөөр
Баргажанай	1357,0
Баунтын	1005,0
Бэшүүрэй	1292,0
Зэдын	1380,5
Яруунын	773,5
Загарайн	1436,5
Захааминай	2263,0
Ивалгын	1364,5
Кабанскын	3140,0
Хэжэнгын	1015,0
Хурамхаанай	936,5
Хяагтын	1508,5
Муйскын	1819,0
Мухар-Шэбэрэй	803,0
Ахын	569,0
Прибайкалиин	1019,0
Хойто-Байгалай	10149,5
Сэлэнгын	1414,5
Тарбагатайн	602,0
Түнхэнэй	1184,0
Хорнин	978,0
Северобайкальск хото	1203,0
Улаан-Удэ хото	4923,0

Статья 11. 1994 оной II кварталhаа эхилжэ, федеральна бюджедhээ дамжуулан үгтэhэн мүнгэнhөө сэхэ дулдыдажа хараалагдаhан аймагуудые болон хотонуудые мүнгэ зөөресэр туhалан дэмжэлгын нинтэ нэгэн ёно гуримда үндэhэлэн, нютагай бюджедүүдтэй республиканска бюджедэй харилсаан байгуулагдаха ёнотой гэжэ тогтоохо.

Урда жэлдэнь Буряад орон дотор дунда зэргээр хүн бүхэнэй хүртэсэдэ олзо оршынь доошоо байhан аймагуудта (туhаламжа дэмжэлгэ үзүүлэгдэхэ ёнотой аймагуд), мүн мүнөө үеын гаргашануудта мүнгэ hомологдого хүрэхэгүй бага мүнгэ республиканска бюджедhээ абаhан өөhэдынь олзо оршонууд болон республиканска бюджедhээ абаhан нэмэлтэ мүнгэ зөөриинь мүнөөнэй гаргашануудта hомолходонь, хүрэхэгүй аймагуудта (туhаламжа дэмжэлгын онсо хэрэгтэй болоhон аймагууд) Россин Федерацийн субъектнүүдээр мүнгэн hангай дэмжэлгын жасаhаа Буряад Республикада дамжуулан үгтэhэн мүнгэнhөө туhаламжа үзүүлэгдэхэ.

Статья 12. 1994 оной II—IV кварталнуудта аймагууд болон хотонуудай бюджедүүдтэ мүнгэн hангай туhаламжа үзүүлэлгын (дамжуулан үгэлгын) хэмжээнүүдые баталха гэбэл:

	миллион түхэригөөр
Баргажанай	8715,2
Баунтын	1887,7
Бэшүүрэй	7030,8
Зэдын	8297,1
Яруунын	5401,5
Загарайн	8775,1
Захааминай	13707,4
Ивалгын	7533,0
Кабанскын	13709,3
Хэжэнгын	5454,2
Хурамхаанай	6119,1
Хяагтын	9306,7
Муйскын	5641,5
Мухар-Шэбэрэй	6973,2
Ахын	1257,2
Прибайкалиин	5194,7
Хойто-Байгалай	9258,7
Сэлэнгын	9192,7
Тарбагатайн	3549,4
Түнхэнэй	7079,4
Хорнин	5744,1
Северобайкальск хото	5311,8
Улаан-Удэ хото	29981,0

Статья 13. 1994 оной республиканска бюджедтэ дүүрэн хэмжээгээр hомологдохо ёнотой хамгаалагдаhан эдэ статьянуудые баталха:

— салин хүлhэн;

— салин хүлhэндэ нэмэгдэхэ түлбэринүүд;

— стипендинүүд;

— эдеэ хоолдо, эм домууда гаргашанууд;

— үхибүүдтэ үгтэхэ тэдхэмжэнүүд.

Статья 14. Тус Хуули толилогдон гараhанhаа хойшо хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент
Л. ПОТАПОВ.

Улаан-Удэ хото.
1994 оной октябриин 25.

БАЙГАЛ—МАНАЙ ГАЙХАЛ

ПАРЛАМЕНТНУУДАЙ ХАМТЫН ЗҮБШЭН ХЭЛСЭЛГЭ

Үсэгэлдэр Буряад Республикын Арадай Хуралай Ехэ танхим соо «Байгал туhай» Россин Федерацийн Хуулиин проектээр парламентнуудай хамтын зүбшэн хэлсэлгэ эхилбэ. Россин Федерацийн Гүрэнэй Дүүмын Байгаали ашаглалгын талаар комитедэй түрүүлэгшэ Н. Астафьев түрүүтэй Гүрэнэй Дүүмын 9 депутадhаа бүридэhэн бүлөг, министерствэнүүд ба албан зургаануудай түлөөлэгшэд зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадахаяа Москвабаhа ерэнхэй. Тэдээнтэй хамта Буряад Республикын Арадай Хуралай, Эрхүүгэй областийн Хуули гаргадаг Сүглаанай, Шэтын областийн Дүүмын, Усть-Ордын Буряадай автономито округой Хуули гаргадаг Сүглаанай депутадууд хөөрэлдөөндэ хабаадаа. Тэдэнэй урда Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо А. Д. Карнышев элидхэл хэбэ.

Зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадагшад мүнөөдөр Кабанскын райондо ошожо, Байгал шадарай нютагуудай байдал, предприятинуудай хүдэлмэритэй танилсажа, хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд, хүдэлмэришэд, хүдөөгэй ажалшад, юрын зонтойшье уулзажа, хөөрэлдэхэ зорилготой.

Н. ДАБАЕВ.

Буряад Республикын Президентын Зарлиг

В. Д. ЦЫРЕНОВ ТУХАЙ

1. Хурамхаанай аймагай захиргаанай гулваа Владимир Дармаевич **Цыреновэй** эрхэ түлөөлэлгэнүүдые баталха.

2. Тус Зарлиг гар табигдаhанhаа хойшо хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент Л. ПОТАПОВ.

Улаан-Удэ хото,
Правительствын байшан.
1994 оной ноябриин 11.

Буряад Республикын Президентын Захиралта

Буряад Республикын социально-экономическа байдалые тогтууритай болгохо талаар түрүүшын зэлжэнэй хэмжэнүүдые бэелүүлхэ зорилготойгоор республикын Правительствын 1994 оной октябриин 24-дэ баталhан тогтоолые дүүргэхын тула Буряад Республикын министерствэнүүд болон албан зургаануудта даалгаха:

1. Тогтоолой пункт бүхэнине дүүргэлгэдэ харюусалгатай тус тус министерство болон албан зургаануудай түсэб зохёогоод. 1994 оной ноябриин 21 болотор Буряад Республикын Экономикын министерствэдэ дамжуулан үгэхыень, тогтоолой дүүргэлтын ябаса туhай тоосоое Буряад Республикын Экономикын министерствэдэ квартал бүхэнэй удаадахи hарын 10-hаа хойшолуулангүйгөөр үгэдэг байхыень дурадхаха.

2. Буряад Республикын Правительствын заседаннууд дээрэ түрүүшын зэлжэнэй хэмжэнүүдые бэелүүлхэ талаар хүдэлмэри тухай республикын министерствэнүүд болон албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдые шагнаха график баталха.

3. Правительствын 1995 оной хүдэлмэриин түсэб табихадаа, эдэ асуудалнуудые хараада абахыень Буряад Республикын Президентын ба Правительствын Аппарадай хэрэгүүдые эрхилэгшэдэ (Р. Б. Гармаев) дурадхаха.

4. Правительствын заседаннууд дээрэ материалнуудые бэлдэхэ зорилготойгоор хүдэлмэришэдэй бүлэгүүдые бии болгохыень Буряад Республикын Президентын ба Правительствын Аппарадай хиналтын управленийн начальник Н. М. Белоколодовто даалгаха.

Буряад Республикын Президент
Л. ПОТАПОВ.

Улаан-Удэ хото,
Правительствын байшан,
1994 оной ноябриин 14.

Буряад Республикын Хуули

Буряад Республикын Хуулинуудые, Буряад Республикын Президентын, Буряад Республикын Арадай Хуралай ба Буряад Республикын Правительствын актнуудые толилолгын болон тэдэнэй хүсэндөө оролгын гурим тухай

1. Имагтал хуулиар толилогдоhон Буряад Республикын хуулинуудые, Буряад Республикын Президентын, Буряад Республикын Арадай Хуралай болон Буряад Республикын Правительствын актнууд хэблэлнүүдэй бүридэлдэ, мүн амяараа хэблэлнүүд болгогдон толилогдожо, тэрэшэлэн телевидени болон радиогоор бүгэдэндэ тунхаглагдажа, гүрэнэй зургаануудта, тушаалтадта, предприятинуудта, эмхи зургаануудта эльгээгдэжэ, хэлхеэ холбооной утаhа шугамуудаар дамжуулагдажа, машинаар уншагдаха түхэлөөр зарлагдан тараагдажа болохо юм.

Хубилалта гү, али нэмэлтэнүүдэй оруулагдаhан Буряад Республикын хуулинууд, Буряад Республикын Президентын, Буряад Республикын Арадай Хуралай болон Буряад Республикын Правительствын актнууд тогтоолнуудай «Буряатия», «Буряад үнэн» газетэнүүдтэ түрүүшынхиеэ гүйсэд гаралгань хуулита гуримаар толилолго гэжэ тоологдодог.

Буряад Республикын хуулинууд, Буряад Республикын Президентын, Буряад Республикын Арадай Хуралай болон Буряад Республикын Правительствын актнууд тогтоолнуудта, эмхи зургаануудта эльгээгдэжэ, хэлхеэ холбооной утаhа шугамуудаар дамжуулагдажа, машинаар уншагдаха түхэлөөр зарлагдан тараагдажа болохо юм.

Хубилалта гү, али нэмэлтэнүүдэй оруулагдаhан Буряад Республикын хуулинууд, Буряад Республикын Президентын, Буряад Республикын Арадай Хуралай болон Буряад Республикын Правительствын актнууд тогтоолнуудта тэдэнэдэ гар табигдаhан үдэрhөө хүсэндөө орожо, толилогдонгүйшье байжа болохо. Эдэ актнуудай хүсэ толилогдожо болохо.

Статья 5. Буряад Республикын хуулинууд, Буряад Республикын Президентын, Буряад Республикын Арадай Хуралай болон Буряад Республикын Правительствын актнууд. хэрбээ эдэ хуулинууд гү, али актнууд соо тэдэнэй хүсэндөө оролгын ондоо гуримай тогтоогдоогүй hаань. хуулита гуримаар толилогдоhоной hүүлээр 10 хоногой үнгэрхэдэ, Буряад Республикын бүхы газар дээрэ нэгэ доро хүсэндөо ородог.

Юрэнхы удха шанартай бэшэ гү, али нормативна шэнжэтэй бэшэ Буряад Республикын Президентын, Буряад Республикын Правительствын актнууд болон Арадай Хуралай тогтоолнууд тэдээндэ гар табигдаhан үдэрhөө хүсэндөо орожо, толилогдонгүйшье байжа болохо. Эдэ актнуудай хүсэ нүлөөндэ орохо зэргэтэй байhан гүрэнэй засагай, нютагай өөhэдыгөө хүтэлбэрилгын тус тус зургаануудта, предприятинуудта, эмхи зургаануудта, нинтын нэгэдэлнүүдтэ, тус тус хүнүүдтэ эльгээгдэдэг.

Статья 6. «Буряадай АССР-эй хуулинууде, Буряадай АССР-эй Верховно Советэй тогтоолнуудые, Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй зарлигууд, тогтоолнуудые толилолгын болон тэдэнэй хүсэндөо оролгын гурим туhай» Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Зарлигта хубилалта, нэмэлтэнүүдые оруулха туhай» Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Зарлигые баталха туhай» Буряадай АССР-эй 1980 оной декабриин 2-дэ Хуулиие болон Буряад Республикын Министрнүүдэй Советэй актнуудые толилолгын болон тэдэнэй хүсэндөо оролгын хубида удаань оруулагдаhан хубилалта, нэмэлтэнүүдтэйгээр «Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет туhай» Буряад Республикын 1979 оной сентябриин 6-най Хуулиин 29-дэхи статьяе хүсэсэ буураа гэжэ мэдэрхэ.

Статья 7. Тус Хуули тэрэнэй хуулита гуримаар толилогдоhоhоо хойшо хүсэндөо орохо.

Буряад Республикын Президент
Л. ПОТАПОВ.

Улаан-Удэ хото.
1994 оной октябриин 26.

Журналистнууд болон полиграфистнууд нэгэдэхэнь алтай?

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Л. Ч. Нимаева үнгэрэгшэ долоон хоногой гарагай 5-да журналистнууд болон полиграфистнуудтай зүблөө үнгэргэбэ. Ушарынь гэбэл, тэдэнэрэй хэнинишье хэн гэшэгүй ядаруу түйган байдалда оронхой. Бюджедhээ мүнгөөр hомологдонгүй байхадаа, республикыншье удха шанартай газетэнүүдэй саашадаа амидархань хэлсээтэй болоо. Иимэ байдалда ороhонинь тэдэнэй гэм бэшэ. Эшэ хүсэнэй, газетын саарhанай, транспортаар зөөлгын үнэ сэнгэй дээшэлhэнинь мүнөө бултанда хабаатай юм бээ. Муу юумэниинь гэхэдэ, Улаан-Удэдэ гансал байhан республиканска типографийн үзүүлдэг аша туhануудай үнэ сэнгүүд шууд түргэнөөр ургана. Тэрээнhээ гадна, захилшадта газетэнүүдые хүргэлгын үнэ сэнгые хэлхеэ холбоошод газетын үнэ сэнhээ бүри дээгүүр болгонхой. Иимэ байдал мүнөө бүхы Россидотор тохёолдонхой. Теэд, алинуудыень шиндхэжэ шадахаб бди гэжэ зүблөөндэ хабаадагшад hанамжануудаа хубаалдаа.

«Правда Бурятии» гэhэн акционернэ бүлгэмэй генеральна директор Л. Неретина, «Правда Бурятии» газетын ахамад редактор А. Субботин, «Бурятия» газетын харюусалгата секретарь Б. Озеров, «Бурятия» газетын редактор Э. Дагбаев, «Вести» гэhэн хизаарлагдаhан харюусалгатай нүхэсэлэй хүтэлбэрилэгшэ болон адлиг нэрэтэй газетын редактор Э. Буерачный, «Молодежь Бурятии» газетын ахамад редактор А. Дружинин, «Бурятия» хэблэлэй директор В. Пинтаев, республиканска типографийн директор К. Ербанова гэгшэд республикын гол газетэнүүдые гаргалгын үнэ сэнгые яагаад хямдаруулха туhай hанамжануудаа хэлэбэ.

Зүбшэн хэлсэлгын дүнгүүдые согсолходоо, Л. Ч. Нимаева республикын Правительствын мэдэлдэ болон тэрэнэй хүбинн хабаадалгатайгаар хуулита эрхэтэй эмхидхэлэй шэнэ зургаанние байгуулха гэhэн hанал болоые дэмжэбэ. Энэ эмхи зургаан журналистнууд болон полиграфистнуудай аша туhануудые хамтадань шиндхэжэ, Буряад орондо ажаhуугшадта өөhэдынгөө газетэнүүдтэй саашадаашье байха хэрэгтэнь туhалха үүргэтэй байха.

Буряад Республикын Президентын ба Правительствын хэблэлэй албан.

ШАГНАЛ

...рние хүгжөөлгэтай байhанайнь, ...саг соо оролдохудэлhэнэйнь түлөө Республикын 1994 оной ноябрь...-най Зарлигаар ...гэжэ акционернэй ахалагша масреева Галина Сергеевна **Буряад Республиканскиг...ленностиин габьлата хүдэлмэрилэгшэ»** гэhэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгобо.

* * *

Үйлэдбэридэ үндэр амжалтануудые туйлаhанайнь, үнэ удаан саг соо оролдосотойгоор хүдэлмэрилhэнэйнь түлөө Буряад Республикын Президент 1994 оной ноябриин 10-най Зарлигаар «Кристалл» гэжэ акционернэ бүлгэмэй хүдэлмэрилэгшэдые Буряад Республикын **Хүндэлэлэн грамотаар** шагнаба гэбэл:

Баширов Александр Романовичые — слесарь-заhасарилагша.

Лев Борис Абрамовичые — акционернэ бүлгэмэй генеральна директор.

Тушинская Татьяна Владимировнае — цехэй начальник.

ВАЛЮТААР АДЛЯАР ХАНГАГДАХА

Буряад ороной министрнүүдэй кабинедтэшье, парламентдашье өөhэдын валютна счедууд байхагүй. Хэрэгтэй болоболнь, республикын засагай хоёр hалаагай түлөөлэгшэд Буряад Республикын Финансын министерствын валютна нэгэдэмэл счедhоо мүнгэ абаха аргатай болохо. Буряад ороной гүрэнэй бюджедhээ валютна мүнгэ зөөрние арадай ажахын хэрэглэмжэдэ гаргашалгые гуримшуулха гэжэ Л. В. Потапов иимэ шиндбэри абаа.

Л. В. Потаповай даабаряар республикын Президентын ба Правительствын хэрэгүүдые эрхилдэг управлени оорынгөө валютна счедые хаагаад, үлэhэн мүнгыень Финансын министерствын валютна счедто дамжуулаа.

Урда тээнь валютна жасаhаа абаhан мүнгэеэ Буряад ороной Финансын министерствын валютна счедто оруулхыень Арадай Хуралда дурадхагдаа.

Тэрэшэлэн Президент албанай хэрэгээр хилын саана ошохо командировконуудай түлөөндэ республикын валютна мүнгые гаргашалхые болюулха гэжэ захираа. Мүнөө эдэ гаргашануудые министерствэнүүд болон албан зургаануудаа даажа абахань.

Республикын Финансын министерствын мэдэлэй үнэтэ металлнууд ба валютын талаар комитедтэ республикын Валютна жаса туhай дүримдэ нэмэлтэ, хубилалтануудые оруулха дурадхалнуудые республикын Правительствада дамжуулха гэжэ даалгагдаа.

Буряад Республикын Президентын ба Правительствын хэблэлэй албан.

УНШАГТЫ, ТАНИЛСАГТЫ:

2-дохи нюурта. Хонин hүрэгнай хэр хүгжэнэб? Н. Стариков, А. Боронцоев: «Буряад ороной гол баялигынь байгаа» — статьягай нэгэдэхи хубь. Уншагшын hанамжа. В. Аюшеев: «Эззд харагдаба гү?» А. Бобков: «Хушэрхэн үбэл болохонь ха». Ц. Гонгоров: «Эрдэм ухаанай удха шанартай». СНГ: тобшо hонинууд.

3-дахи нюурта. Буряадай Уран зохёолшодой холбооной 60 жэлэй ойдо. Ц. Дондогой: «Хольин городто наhаяа үнгэргөө» «Уран шүлэгэй долгин дээрэ» — суглуулбари. Багшын булан. Б. Батоев: «Буряад арадай заншалта ажал, ёно заншал, гурим, hургаал».

4-дэхи нюурта. Гэр бүлэ — нангин гуламта. Б. Орбодоева: «Москва, Москва шамайгаа...». Литэ.

Гол һалбаринай ХОНИН АЖАЛ

БУРЯАД ОРОНОЙ ГОЛ БАЯЛИГЫНЬ БАЙГАА

I. Нарин һооһото хонидые үсхэбэрилгын мүнөөдэрэй байдал

Манай республикын агропромышленна комплексын үрдаа хараха һалбаринуудай дундаһаа хонин ажал гол һалбаринь гэжэ һаяшаг болотор тоологдодог байһанинь эли. Хонидые олоор үсхэбэрилдэг олохон ажахынуудная «сагаан алта», хониной мяха үйлэдбэрилэн худалдажа, өөһэдынгөө жасада айхабтар ехэ олзо оршо оруулдаг байгаа бшуу. Жэшээ болгон хэлэбэл, абтаһан олзо оршын аяар 50—57 процентнь һооһо худалдаһанһаа, бүхы мяханай балансын 20 процентнь хониной мяха тушаһанһаа ородог байгаа. Буряад ороной хоёр зүйлэй продукцинь нинтэ союзна жасада эльгээгдэдэг байһан гээшэ. Россин регионууд соohоо абаад хараха, худөө ажахын продукци үйлэдбэрилгөөр Буряад Республика онсо һуури эзэлдэг һэн. Тодорхойлбол, Зүүн Сибириин регион дотор үйлэдбэрилэгдэнэ һооһоной 18 процентыень, мяханай —13 процентыень манай республикын ажахынууд үйлэдбэрилжэ абана. Буряад Республикын хонин ажал эрхилэлгээр Зүүн Сибирь соогоо хоёрдохи һуурида гэхэ гү, али Шэтын областнин һүүлдэ гарадаг байгаа. Худөө ажахын газар дайда дээрэ хэды толгой хонид үсхэбэрилэгдэнэб гээд, үйлэдбэрилэгдэһэн һооһоной хэмжээгээр тооложо үзэхэдэ, регион дотороо Буряад орон нэгэдэхи һуури эзэлдэг бэлэй. Жэшээлэн хэлэбэл, далаад оной үедэ худөө ажахын 100 гектар талмай дээрэ 65 толгой хонин хүртэдэг, 195 килограмм һооһон үйлэдбэрилэгдэдэг һэн. Энэ баримтаараа бидэ манай хүршэ—Шэтын, Эрхүүгэй областнуудые, Красноярска хизаарые, Тувагай Республикые яһала ахижа гарадаг байгаабди.

Дээрэ үгтэһэн эдэ тоо, баримтануудаар зарим тэды шэнжэлэл хэхэдэ, Буряад орондо хонин ажал яһала урагшатайгаар хүгжөөгдэдэг байгаа гэһэн тобшолол түрүүшын ээлжээндэ хэхээр. Тэрэ үедэ бидэ энэгээрээ яһала омогорхогшо бэлэйбди. Харин мүнөө болоходо, энэ омогорхолнай, туйлаатамнай гансал голхорол болоожо үгэбэ. Нэгэ газарта олоор хонидые бариһамнай, нуга сабшалангай, бэлшээриин хүрьһэнэй үрэжэлтэ хубидань нилээд муугаар нүлөөлөө. Ногооной ботаническа бүридэльнь эрид муудаа, ургасань доошолоо. Нимэ байдал дээрэһээ үсхэбэрилжэ байһан хонидһоо айхабтар ехэ ашаг шэмэ абаха гээлэмнай одоол дэмыдэ болоо бшуу. Зоотехническэ нормын ёһоор үсхэбэрилэгдэжэ байһан хонидто 450—500 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээл хэрэгтэй болохо һаань, үнэн дээрээ миил 180—230 центнер хүртэнэ ха юм. Энээн дээрэһээ харахада, энэ һалбаримнай «боро юрьеэнэй» замаар үсхэбэрилэгдэдэг байһаниинь элиржэ үгөө бшуу.

Жэл бүхэндэ тэжээлэй ходо дуталдаһанһаа боложо, хонидой ашаг шэмэнь һүүлэй 15—20 жэл соо нэгэл хэмжээндээ үлэһэн байна. Нарин һооһото үүлтэрэй хонидой гол продукци — һооһо хайшалалга 3—3,3 килограммһаа дээшэ гараагүй. Тингээдшье хайшалагдаһан һооһоной 50—70 процентнь промышленностьда огтолон хэрэггүй һооһон абтадаг байгаа бшуу. Гүрэндэ тушаагдаһан хонин бүхэнэй шэгнүүр 32—36 килограммда хүрэнэ, 100 эхэ хонин бүхэнһөө 60—74 хүрьган абтана ха юм.

Нимэ байдал дээрэһээ энэ һалбарие саашадань хайшан гээд, ямар аргаар үсхэбэрилхэ тушаа, һүрэгэйнгөө тоо толгойень үсөөн болгоод, үлөөһэн малайнгаа ашаг шэмыень дээшэлүүлхэ арга замууд тушаа хэды олон хөөрэлдөсн болооб даа. Зүгөөр һүүлэй үедэ колхоз, совхозуудые тараажа, элдэбын түхэлэй ажахынуудые, элдэб янзын зөөри эзэмдэгшэдэй бин болоходонь, эмхи гуримгүйгөөр, ямаршье хүтэлбэриг үгйгөөр хонидойнгоо тоо толгойень үсөөлхэ ябадаг дэлгэршөө. Байгша оной эхиндэ худөө ажахын предприятнуудта минл 653,4 мянган толгой хонид үлөөгдөө. Харин далаад оной тэнгээр 1,7 миллион толгойдо хүрэжэ байгаа бшуу. Энэ талаар бурууь ябадал хэгдээ гэжэ бултадаа мэдэрэбди. Хонидоо нигэжэ хэды үсөөлбэшье, үлэһэн хонидойнь ашаг шэмэнь балай харагдаадхёогүй. Нооһо, мяха үйлэдбэрилгэ эрид доошолоор. Мүнөө жэлдэ хонин бүхэнһөө оройдоол 3 килограмм «сагаан алтан» абтаа, зуун эхэ хонин бүхэнһөө 50 хурьган түлжүүлэгдээ, гүрэндэ тушаагдаһан хонин бүхэнэй шэгнүүр 31 килограммда хүрөө.

Хэээдэ хада үрдаа хараха, заншалта болоһоон аад, мүнөөдэр бурууь һүрэшэн һалбаряа нигэжэ ходо муушалжа байхамнай хайшаа юм? Эндэ маниһаа дулдыдадаггүй шалтагаанууд бни гэжэ ойлгохо хэрэгтэй. Нэн түрүүн гол продукци— нооһо худалдан абалгын сэн хари гүрэндэ үйлэдбэрилэгдэһэн юрын үһанай. Барилгын пахлинн сэнгүүдһээ үнэгүй болошоо бшуу. Нооһо үйлэдбэрилгын гаргашань гүрэнэй тэдхэмжэ, туһаламжа оруулаад харахада, тэрэнь 3—4 дахин ехэ байна. Хониной мяханай өөрынь үнэ сэн бэшэ түрэлэй малай мяханай сэнһээ хододоо хямда байһан ааб даа. 31 килограмм шэгнүүртэй хони гүрэндэ тушаагаад, тинмэ ехэ олзо оршошье оруулаа бэшэ юм аа?забди. Тингэбэшье хэдэн үедэ үсхэбэрилэгдэжэ ябаһан нарин нооһото үүлтэрэй хонидоо, байгуулһан баялигаа ямаршье сагай болоошье һаань, хамгаалха ёһотойбди. Энэмнай манай Буряад ороной эрдэмтэдэй, мэргэжэлтэдэй, дүй дүршэлтэй хонишодой олон жалэй туршада ажаллажа гараһан үрэ дүн болоно ха юм. Тингээгүй һаамнай, манай үри бэнэрнай, аша гушанрнай бидэнэрые одоол хүлисэхогүй. Тохёолдоод байһан мухардалгын байдалһаа яагаад гараха арга бииб гэхэдэ, манай бодомжоор республикын Правительство хонидые олоор үсхэбэрилдэг ажахынуудта, районуудта нютагай бюджедһээ туһаламжа үзүүлхэ талаар дары хэмжээнүүдые абаха ёһотой болоно.

Забайкалинн нарин нооһото үүлтэрэй хонид гээшэмнай дэлхэй дээрэ тон ори ганса, ехэл шухаг үүлтэрэй хонид болоно гэжэ бү мартаял! 37 градус дулаанһаа 40 градус хүрэтэр хүйтэн болодог нимэ шэрүүн уларилтай эрхэ байдалда үсхэбэрилэгдэнэ ха юм. Тингээдшье, бэшэ түрэлэй малда орходоо хонидые үсхэбэрилгэдэ байгаалимнай өөрөө туһална гэхэ гү, али хонин һүрэнай хуурай тала дайдые, хада уулые хэрэглэжэ шадана.

Удаадахи статья соогоо бидэ шэнэ үүлтэрэй шэрүүбтээ нооһото хонидые манай республикада хайшан гээд үсхэбэрилдэг болохо тушаа һанамжэтэяа хубаалдахабди.

Н. СТАРИКОВ,
Буряадай худөө ажахын институдай кафедрые даагша, доцент.

А. БОРОНЦОЕВ,
ахалагша эрдэмтэ худөлмэрилэгшэ.

Уншагшын һанамжа

ЭЭЭД ГЭЖЭ ХАРАГДАБА ГҮ?

Ургаса хуряалгын дүнгүүдһээ

Ургаса хуряалгын халуун хаһа тухай жэл бүрил зугаа гарадаг, тэрээн тушаа бэшэгдэдэг, тобшолол хэгдэдэг. гээшэ. Тингэшьегүй аргагүй ааб даа. Ургаса хуряалга гээшэмнай манай буряад арадта, манай республикада ажабайдалаймнай эгээл гол шухала асуудалай нэгэн — бидэнэй ажабайдалай тулга үүлдэдэрэймнай найдал, байдалаймнай баян, үгытэй байхын гэршэ, үндэһэн болоно бшуу. Баян дэлгэр ургаса хуряажа абажархёод һуурһан хүн бардам тэнюун үбэлые уггажа, үбэлжэлгээ ядан түлөнгүй, яаран даарангүй үнгэргэдэгынь мэдээжэ. Тезд жэл бүри зүб тобшололнууд, зүбэй зүб шүүмжэлэлнүүд хэгдэжэл, шэхэнэй шэжэртэл хэлэгдэжэл, суглаа хуралнууд дээрэ дабтагдажал байдаг ха юм. Жэл бүхэндэ зунай хүрэжэ ерэхдэнь үнгэрһэн ургаса хуряалгын дутуу дутагдалнууд дахинаа дабтагдахагүйнь бэзэ гэжэ һанаад абан гэһээш, юумэн үнөөхил зандаа, юөдөөл, хубилаагүй шэжэтэй, һүү-һай гээд гүйлдэнэн, мэгдэнэн хүнүүдшье харагдахагүй, баһал тэрээхэн үгэнүүд хэлэгдэжэл, шэхэнэй шэжэр татажал байдаг заншалтай болошонхой.

Манай ЗахааминайЕхэ-Цахир нютаг Дархинта Хасууртай хоёртоёо хамтархадаа, гурбан ажахы болодог. Тэрэ гурбан ажахын ургасые хүлиэсэ гоожуулжа, хүсэ оролдолгоёо гаргажа, хамсыгаа шаман оролдожо, хуряажа абабал, бүхы малда хүрэхэ гүйлэн, тарнай абтахал байгаа. Иланганаа мүнөө жэлдэ ургаса гээшэ угаа һайн байба ха юм. Зүгөөр ургасын муушье, үгышье һаа, унама һайншье гараһан жэлнүүдтэ туһаламжа эрижэ хашхархаар бэлэн үечүүд дайралдадаг даа. Ургаса хуряалгада хабаатай хашартай юун байгаа юм гэһэн асуудалнууд гаражал байгаа бээ. Нээрээшье, юунинь эндэ хашартай байба гээшэб, урдандаашье хэгдэжэл байһан хэрэг ажал бэшэ юм гү? Даб дээрэ энэ зунай бороон үнэхөөрөөшье хашархаар ороол даа. Тезд хэзээ бидэндэ байгаали минэржэ, бараг зун боложо, баранинь баярлуулдаг һэм бэ? Энэшье зун бороон гээшэ тэнгэрийн соорошоһондол адхаржа, үбһэ тармалга, сомолгодо нилээд һаалта хэхэнэ гадна, сабшалангуудай ногоон, сабшагдаһан үбһэн гээшэ гол, горходой үһанда орохоороон орожо, тарнанайшье талмайнууд яһала хохидолдо ороо.

Бороошье һаад ушаруулаал юм бээ, зүгөөр мүнөө жэлдэ үбһэшэднай оройтожо сабшалангууд дээрээ гараа. Наратай үдэрнүүдэй хомор байһан дээрэһээ үбһэшэдэй хэды оролдобошье, ажалынь урагшаа ябаагүй. Үбһэндөө оройтожо гараад, тэнгэри шарайшалһаар байтар, үбһэндэ гэжэ үгтэһэн сагай тоотойхон байһан тула, яараха хэрэг гаража, сабшалангай ногоон абтаад лэ, бэшэ заха-зухань сабшагдангүй үлэшэнэнинь гэмшэлтэй.

Эдэ бүгэдын хажуугаар үхэр малай ургаса гэшхэжэ һалгааха ушар нилээд олоор дайралдаа. Үмсэ, хамтын гэлтэгүй, һүрэг мал сабшаланда орожо, ямар ехэ хохидол ушаруулба гээшэб! Ганса тарналан, сабшалангаа малда гэшхүүлхэгүйн түлөө хэды ехэ талмайнууд хорёологдодог, хабар болоходо заһагдажа, һэргылэгдэжэ байдаг байгааб даа? Үмсэ, хамтатаяа болоходоо, Цахир гол соо малайнь тоо нилээд олон болошодог. Тинхэлээрээ намартаа хагданинь барагдажа, хабар болоходо, зуһаландаа ошоһон мал хооһон газар мэрэхдээ, ямар ашаг үрэ абахаб? Энэ талаараа Дархинтын ажахы сабшалангай газараар баян, малайшье тоо толгойнь үсөөн байжа, хабартаа хагдаар балай ядадаггүй. Энэмнай сабшалангаһнгаа талмайнуудые бага болгоһоной шалтагаан байжа магадгүй. Юундэб гэхэдэ, үбһэндэ ябагшад хойто жэлдэ хур хагдан гараха гээд ургаса сабшангүй оркиэрхиходоо болохо байна бшуу. Харин Хасууртайн ажахы хада уулаараа зунай бэлшээри һайтай, дүрбэн түүртэ малынь сабшалан руугаа дүүлидэггүйшье һаа, [illegible], жэмэс түүгшэд сабшалан соогуурнь хайра гамтүй машина, мотоциклнуудаар харайлгалдажа, низа дэлбэ гэшхэжэрхидэг.

Оньһон техникын, тоног зэбсэгэй, запас хэрэгсэлнүүдэй дутаалдаг, үгышье һаа, аманай ангайха соо нуула табигдаһан сэнгүүд баһал ехэ хохидол ушаруулна. Тезд эзэн хүнүүдэй зэмэ эндэ биил гээшэ ха. Дээрэһээ хэлүүлжэ, туулганда шахуу ябажа, ажалаа хэдэг байһан сагнай үнгэрэн ошоо ха юм. Юумээе гамнаха, нарилхаһаа эхилээд, хэрэгтэй болохо зүйлнүүдээ бэдэрхэ, олохо агратай байгаа һаа, ехэл һайн байха һэн ха. «Бэшэжэ һуухада бэлэн» гэшэдтэй арсахагүйб, хүн бүхэнэй һанаа бодол ореёшье, олон ондоошье байжа магадгүй. Гэбэшье «эзэн» гэһэн үгын дүүрэн удха ехэ гэжэ һанана б, Гансал газаагаа байһан малайнгаа, гэр байрынгаа эзэн бэшэ, бүхы нютаг голойнгоо, ажал хэрэгэйнгээ эзэд байхал ёһотой ха юмбибди. Ехэ, бага, валуу, заахан гэжэ нлгаа үгы боложо, үгэ хүүрэй нэгэдээ болбол, юундэ муу байхабиби? Урагшатай, һайнаар ажал хэрэгээ бүтээжэ байһан хүнүүд нютаг соомнай олон. Тинбэшье нютаг нугаараа, айл аймагаараа һайжараадуй байхадань, тэдээн түшаа магтаал бэшэхэ саг үшөөл эртэшэг гэжэ һанагдана.

Мүнөө жэлэйнгээ ядарал дутагдалые хойто жэлдэ дабтахагүйе эртээнһээ ороолодог хүнүүд ёһотойл эзэд болоно гэхэ байнаб. Үбһэ хуряалгын ажал дүүрээ. Үбһэ-нэй ямараар абтаһые [illegible] найл гэршэлжэ үгэнэ зэ. Тезд үшөө [illegible] хуряалга тухай хэлэбэл, [illegible] далнай баһал бираагүй, [illegible] ряагаа хуряаха хэ[illegible] хон комбайн гаргаһан [illegible] йээнь, энэ худэлмэрэй [illegible] гайраа. Тезд комбайн[illegible] дэрхэдэнь, түлишэй [illegible] дахадань яахабши [illegible] дандаа 5—6 комбайн [illegible] һүнигүй худалгэдэдэ[illegible] Обин соо обоо болодо[illegible] ряан буужа, ажалшад [illegible] жо:

Гаряа хуряалгын [illegible]
Үе [illegible]
Табиһан болзор [illegible]
дүүргэ[illegible]

гэжэ дуулалдажа ябаа[illegible] ряагаа хуряажа байна[illegible] һанагдана. Тарналан[illegible] алтан далай шэнги [illegible] жо байхадань, һүүн [illegible] ходо, город шэнги [illegible] байна гэжэ дэндүүлэ[illegible] рэхөөр агша һэн...

Мүнөө тарналан [illegible] да, зунай үе эудлажа[illegible] үнгэдэр бэшэ, үү[illegible] саггаа, сахилэй хүн[illegible] гэһэндэл хахалһан [illegible] харлажа хэбтэхэдэ, [illegible] дэ һайханаар хаме[illegible] бэлэй.

Цахир тосхоной [illegible] руугаагүй байна [illegible] Бэдын урдашье, хо[illegible] таралан гээшэ дүүгилдэжэ нүүрэй[illegible] ряалан соогуур [illegible] ябадаг болошонхой. [illegible] саана поли тойруулжа [illegible] рёолһон ханшаная [illegible] гын узуурьень сабша[illegible] дэн үе унагаажа[illegible] ушарнууд байна [illegible] Үбһэ хуряалгын [illegible] лнин захаар сабшалан[illegible] нүүд ябагаар, трактор[illegible] лнинаар тарлан соогуур[illegible] жархиһанинь хаяа[illegible] Эдэ бүгэдэ Цахир [illegible] зондо баһал хабаатай [illegible] ехэ һуурингуудай зонхо[illegible] малтаяа нимэ бага [illegible] гаа үргасые харшалжа[illegible] хадань, обоо болодог [illegible] тарнан хаанаһаа сугл[illegible] даа. Эндэ эзэн тухай [illegible] һануулга хэгдэхэгэ бо[illegible]

Эдэ бүгэдые хаанаа[illegible] хада урмаа хухаржа, [illegible] да ороо һайхан бо[illegible] зумбараагай нүхэн [illegible] ороһон шэнгээр отто[illegible] болон, дэгдэшэхэ юм. [illegible] хан ерэжэ, булганай [illegible] ажал хэхэгүй ха юм [illegible] Дээрэ һуурһан нюёдөө[illegible] муудхаадшье яаладаг, [illegible] нүнгажа, ообэнь болго[illegible] Һүнгуулида хабаа[illegible] гээ һаа, һуурһан нюёдөө[illegible] болоон. «Гансын баяр [illegible] нанай зэргэ, хамтын [illegible] дын зэргэ» гэһэн үг[illegible] «Һанаан ехэдөбэл, [illegible] даха, хоб ехэдөбэл, [illegible] даха» гэһэн урдын [illegible] нал байха. Ямаршье [illegible] болог, урдандаа [illegible] хажэ ябаһан ажал, [illegible] һуурһан үгэ тухайнь [illegible] жолхоор, мүнөөдэ[illegible] ажабайдалда хэрэглэ[illegible] шолол хэхээр [illegible] шэ юм гү?

В. АЮШЕЕВ,
худөө бэлэ[illegible]

Ехэ-Цахир нютаг.

Заводой дирекци зүбшэбэ

Локомотив-вагон заһабарилгын заводто байгша оной эхиниһээ ажалай бүтээсэ ехээр доошолоо, 26,5 миллиард түхэриг продукци дутуу үйлэдбэрилэгдөө. Иланганаа локомотив хабсаралгын, аппаратна, электрорагонно цехүүдтэ ажалай бүтээсэ ехээр доошолһон байна.

Продукци үйлэдбэрилэн гаргаха түсэб дүүргэгдэнгүй байхаһаа гадна, худэлмэриин саг гээгдээ, үйлэдбэрийн ашаг үрэ доошолоо. Тинхэдэ продукцийн өөрынь үнэ сэн хямдаруулха зорилготой эмхидхэлэй техническэ хэмжээнүудые нэбтэрүүлхэ худэлмэри ябуулагданагүй. Заводой дирекцийн зүблөөн дээрэ эдэ бүгэдэ асуудалнууд зубшэгдэнэн, тодорхой хэмжээнүүд абтаһан байна.

Д. АМОГОЛОНОВ.

ХҮШЭРХЭН ҮБЭЛ БОЛОХОНЬ ХА

Үбэлэйнгөө байрада оруулжа, малаа байлгажа эдээлүүлхэ, малшадай эгээл харюусалгатай хаһа орожо ерэбэ. Гэбэшье октябрь һара манай нютагта дулаан байжа, яһала ехэ үбһэ тэжээл алмагдажа болоо.

Жэшээнь, Еловскын һүүлийн фермын 209 толгой һаамхай үнеэн бүхыдөө адуулагдажа гараа. Тинхэ зуураа үнеэн бүхэндэ оройдоол 1 килограмм тухай гурил үгтэдэг байгаа. Бодо малда үбэлдөө үгтэхэ тэжээлэй багаар бэлэдхэгдэнэн хада, нигэжэ намарай урилгые хэрэглээнэнь һайшаалтай.

— Еловскын отделениде 2500 центнер үбһэн бэлэдхэгдэнхэй,— гэжэ тарнашанай ажахынуудай «Сибиряк» нэгэдэлэй ахамад экономист И. Г. Саргаева манда хэлээ һэн.

Фермэ дээрээ хэды шэнээн үбһэтэйбта гэһэн манай асуухада:

— 70 центнер үбһэ тушаажа абанхайб, үшөө 40 тонно һолоомои бии,— гэжэ һүүлийн фермые даагша Ю. С. Шехин манда хэлээ юм.

Фермэ шадар шэмэтэ тэжээлэй нөөсэлэгдэнхэйшье һаань, үнгэргэшэ жэлэйхинэ һураггүй бага үбһэ абаһаниинь гэмшэлтэй. Тэрээнһээ гадна ороо, тарна үнеэдтэ ехээр үгэжэ байха аргань баһал байхагүй.

Элдэб шалтагаанаар энэ ажахыда тарна хуряалгын ажал урагшагүйдөө. Үлэгшэ тарнаниинь эртын саһанда даруулшоо. Ушар тинмэнээ ехэ тарна амбадарта хаажа абаагүйнь мэдээжэ.

Мүнөө үедэ Еловскын һаалишад үдэрэй туршада 4 центнернээ дээшэхэн һү тушаана. Эгсэ һара урда тээ, тэжээлэйнгээ һайн байхада, 8 центнер һү һаадаг байгаа. «Үнеэдэй һүнинь хэлэн дээрээ» гэжэ дэмы хэлсэдэггүй гээшэ аабза.

Тэжээлэй талаар хүндэшэг байдалтай байһантнай мэдэгдэбэ. Байра байдалаа ерэхэ үбэлдэ хэр бэлдэбэ гээшэдэй, хизаар ороо шэнжэлэгшэдэй үүсхэлээр бүлгэмэй филиалай тусхай таһаг Агада байгуулагдаа һэн. Округой соёлой зургаанай дарга байһан Ж. Д. Доржиев, уран зохёолшо Ж. Балданжабон, багшанар Д. Найдано, Д-Б. Жигмитов, Т. Жалсарайн, Ц. Жамсарано гэгшэд эхин шатадань байһан юм.

Географическа нинтэмэй Шэтын филиалай 100 жэлэй ба Агын таһагай 30 жэлэй ойнуудта зорюуладдаһан хамтын суглаанууд эндэ һаа Шэтэ хотодо үнгэргэлдэб. Агынхидай хэһэн ажал онсолон тэмдэглэгдэбэ. Иланганаа арадайнгаа түүхэ намтар һэргэхэ, хизаар нютагаа шэнжэлхэ, хүн зонойнгоо ажал хүдэлмэри, ажаһуудал, соёл сурталь зохёолсохо хэрэгтэ бүлгэмэй гэшүүд ехэ ороолдоно гаргаа. Эрдэм мэдэсын шэглэлтэй хэдэн ком-бэшэлгэнүүд хэблэгдээ, саг сагта хуралдаан, хөөрэлдөөнүүд үнгэргэгдөө. Энэ талаар эрдэмтэд Ж. Д. Доржиев, Ж. Т. Тумунов, журналист Б. Рабдано (эрдэмтэ бэшээшэ), хизаар ороо шэнжэлэгшэ В. Шагдарон, багша В. Стрельников, Б-Н. Лхамажанов болон бусад эдэбхитэйгээр ажаллажа байнхай. Мүн тэрээшэлэн мүнөө үгы нухад Г-Д. Намсараев, Д. Д. Цыренов, Д. Шойжалсанов, Д-Б. Жигмитов, В. Тимофеев, Б. Мункуев гэгшэдэй хубита ехэ гэжэ тэмдэглэгдэнэй. Г-Д. Намсараевай «Газар дайдын нэрэ томьёонууд», «Бабжа Баатарай түүхэһээ» гэһэн номуудынь хэблэлдэ бэлдэгдэнхэй.

Будалан нютагай шэнжэлэгшэ Цыренжаб Шагдарон Онон шадарай үбһэ ногооной ашаг үрэ тухай ехэ һонин суглуулбари бэшэжэ шэбта гэһэн асуудалдамнай.

— Яһала бэлэдхэл хэгдээ, — гэжэ Юрий Степанович харюусаба.

Үнеэдэйнь, тугалай байранууд соо ороодо, хуушарнь ень һэлгэһэн шэнэхэн хабтагайнууд, энэ-тэрэ жэжэ-божо зэһаабаринууд зурагдаа һэн.

Зайн гал хэрэглэһэнэй түлөө түлбэринь үнэтэй болонхой. Ушар тинмэнээ, тугалайнь байра соо 4 пешэн харагдана. Үбэлэй янгинама хүйтэнэй үедэ түлеэгээр дулаасуулагдаха болобо гээшэ.

Тэдэнэй салин тухай асуухадаа, тарнашанай «Сибиряк» нэгэдэлэйхид август һарнигаа салин абанхай гэжэ мэдэбэбди. Тус фермын һаалишад салин 60-һаа 100 мянга хүрэтэр абаа. Эгээ энэ хүнгэн бэшэ сагта нэгэдэлэй малшад инмэл байдалтай, аха аргаараа ажаллаһаа даа.

А. БОБКОВ.

Түнхэнэй аймаг.

СНГ: тобшо һонинууд

БИИСК (Алтайн хизаар). Эндэхи акционернэ «Электропечь» бүлгэмэй бүтээн гаргадаг бишыхан пекарнинуудые Алтайн Баруун ба Зүүн Сибириин фермернүүд болон олзын хэрэг эрхилэгшэд дуратайгаар худалдан абадаг юм. Түрүүшын хэдэн пекарни Москва ба Санкт-Петербург эльгээгдээ, мүн хилын саагуурхи худалдан абагшад Бийскын продукцыар һонирходог болонхой. Эдэ пекарнинууд зохидоор бүтээгдэнэн, һайн шанартай, хилын саагуурхи нимэ продукцида орходоо хямда сэнтэй хадаа түргэн тарана гээшэ. Часай туршада 72 хүдэриг хилээмэ бэлэн болгодог бүлэг түхеэрэлгэ 8,5 миллион түхэриг сэнтэй юм. Тус заводойхин мүн гэртээ үдхэрүүлэгдэнэн һү үйлэдбэрилхэ түхеэрэлгэ, бишыхан тээрмэ ба хүрнээ жэжэлдэг түхеэрэлгэ зохёон найруулжа ашаглаха хараатай.

ПЕРМЬ, Ноябриин 1-нээ пенсиин хэмжээн дээшэлбэ гэнэн мэдээсэлые хэлхеэ холбооной отделенинүүд са муниципальна эмхи зургаанууд ехэл айнгиар угтаһан байна. Юуб гэхэдэ, пенсиин нэмэһэн ушар бүхэн ехэ аюул асардаг юм. Гэрэй подъездныүд соо почтын алба хаагшадта добтолно, тэдэнные тононо.

Пенсиие гэртэнь абааша-жа үгэһэнэй түлөө суглаһан мүнгөөр бүриндхэгдэдэг федеральна пенсиин жасын 80 процент хэрэглэдэг байгуулалта хэрэгтэй гээшэ гү гэһэн асуудал гаража ерэнэ. Гэхэтэй хамта пенси абадаг дүрбэн хүн бүхэнэй нэгэннинь лэ өөрөө почтодо ерэжэ абаха ёнадалгүй байдаг юм гээд областнин пенсеэр хашалгын түбэй управлениин начальник Валентина Севостьянова мэдээсэнэ.

ПСКОВ. Дулаасуулдаг шэнэ түхеэрэлгэ кейс-сүүмхын шэнээн хэмжэтэй юм. Томо юрын радиаторнуудта орходоо тэрэ халуу ехээр угэжэ, байрын ямаршье хубине түбгэн дулаасуулдаг байтай. Санкт-Петербургын, Ленинградска областнин, Мурманскын, Карелиин, Хольн хойто зүгэй зон дулаасуулдаг энэ бага түхеэрэлгые гансага сагнээ. Шэхэ хатуушуучай бүлгэмэй Псковско һуралсалай-үйлэдбэрийн предприятиин мэргэжэлтэд тэрэнние зохёогоод, бүтээн гаргажа захалаа.

МОСКВА. Россин Федерацийн Правительствын байшан дээрэ гүрэнэй шэнэ герб тодхоогдоо.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Правительствын байшан дээрэхи шэнэ герб.

ИТАР—ТАСС-ай фото.

ЭРДЭМ УХААНАЙ УДХА ШАНАРТАЙ

Шэтэ хотодо болон зарим бусад нютагуудаар ехэ һонирхолтой, эрдэм ухааная талаар удха шанартай хэмжээ ябуулганууд үнэргэгдэдэб. Энэ хадаа Ородой Географическа бүлгэмэй Забайкалийн филиалай тогтоһоор 100 жэлэй ойдо зорюулагдаа.

1894 оной июлийн 16 (29)-дэ Шэтэдэ Хизаар нютагаа шэнжэлэгшэд —Алексей Кириллович Кузнецов ба Николай Васильевич Кириллов гэгшэдэй ороолдоогоор, Забайкалийн областийн сэрэгэй губернатор Евгений Осипович Мациевскийн ба Амар шадарай генерал-губернатор Сергей Михайлович Духовскийн туһаламжаар Ородой императорай Географическа нинтэмэй (ИРГО) Забайкалийн таһаг байгуулагдаһан түүхэтэй. Нютагай түүхэ, географи, газарай хэбтэшэнүудые, тэндэхи арад зонойнь һуудал, байдал гэхэ мэтэйн олон асуудалнуудые шэнжэлхэ хэрэг тус бүлгэмэй гол зорилго байгаа. ИРГО-гой областийн таһагые үе сагайнгаа хэмжээгээр ураншаа һанаатай, эрдэмтэй байһан генерал-майор Е. О. Мациевский толгойлоо. Тэрэнэй туһалагша нухэрынь генерал Иван Платонович Потоцкий байгаа.

Тус эрдэм шэнжэлгын шэнэ зургаанай бүридэлдэ үнэн алдарта шажанай санаартан, зохёолшод, багшанар, инженернүүд, городской баян хүнеэсүүд, болон бусад сэхээтэнэй түлөөлэгшэд оролсоһон байна. Анханһаа аргагүй шударгы ажал ябуулжа, бүлгэмэй гэшүүд музей, библиотекэ, сагай уларил шэнжэлхэ бюро, обсерватори байгуулаа, элдэб ушалганууд, элидхэлнүүд үнэргэгдэдэг, одо мүшэдые, тэнгэри замбуулинние ажаглаха хэрэг ябуулагдажа эхилээ. Шэтын мэдэлдэхи хэдэн газарнуудаар сэсэрлигүүд, алим жэмэс үргүүлдаг питомникууд, болбосорол гэгээрэлэй гуламтанууд эмхидхэгдэнэн байгаа. Тинхэдэ 1908 оной эхилжэ, Шэтын географическа бүлгэмэй үүсхэлээр тусхай аяншалга Ага худар ябуулагдажа, талын буряадуудай ажахы, ажабайдал, ёһо гурим, эрдэм мэдэсэ гэхэ мэтые бүхы талаһаань шэнжэлхэ хэрэг бэлүүлэгдэнэн, тэрэнэй эсэстэ 5 боти (том) сударнууд бэшэгдээд хэблэгдэнэн юм. Энэнь мүнөөшье хэрэглэгдэжэ байдаг юм. Эндэ эрдэмэй ехэ гуламтые Байгалай һаашанхи нютагуудые нээгшэдэй нэрэнүүд мүнөөшье хүндэлэгдэг байна. Түмэр замай Манжуурай һалаае бариха газарнуудые шэнжэлэгшэ Г. В. Адрианованай, генерал Е. О. Мациевскийн нэрэмжэтэ станциинууд бии юм.

Тэрэ үеһээл нютагай буряад эрдэмтэд Г. Цыбиков, Б-Д. Очиров, П. Мурзин ба бусад Географическа нинтэмэй гэшүүдээр таларгал хариисаа байгуулжа, Агынгаа талые шэнжэлхэ ажал ябуулгануудые эрдэбхитэйгээр эрхилһэн түүхэтэй. Хабин Гомбожаб Цыбиков Хаан тайжын Географическа Нинтэмэй зууршалгаар Түбэд орон руу аяншалжа, эрдэм ухаанай талаар айхабтар ехэ ажал бүтээжэ, бүхэдэлхэйн жасада горитой хубитаяа оруулһанинь эли болонхой ааб даа. Мүн тэрэшэлэн Ц. Жамцарано, Б. Барадин, П. Бадмаев гэгшэдэй гүүрэ энэ хэрэгтэ нилээд горитой байха.

Энээнһээ уламжалан, Агын сэхээтэд ИРГО-гой Шэтын таһаг нигта холбоотойгоор ажалаа ябуулһан түүхэтэй. Тиин 1964 ондо нютагай географууд, түүдүүргэнхэй, хэблүүлхэ ажаг-хэмжээгээр тооложо үзэхэдэ, регион дотороо Буряад орон нэгэдэхи һуури эзэлдэг бэлэй. Жэшээлэн хэлэбэл, далаад оной үедэ худөө ажахын 100 гектар талмай дээрэ 65 толгой хонин хүртэдэг, 195 килограмм һооһон үйлэдбэрилэгдэдэг һэн. Энэ баримтаараа бидэ манай хүршэ—Шэтын, Эрхүүгэй областнуудые, Красноярска хизаарые, Тувагай Республикые яһала ахижа гарадаг байгаабди.

Дээрэ үгтэһэн эдэ тоо, баримтануудаар зарим тэды шэнжэлэл хэхэдэ, Буряад орондо хонин ажал яһала урагшатайгаар хүгжөөгдэдэг байгаа гэһэн тобшолол түрүүшын ээлжээндэ хэхээр. Тэрэ үедэ бидэ энэгээрээ яһала омогорхогшо бэлэйбди. Харин мүнөө болоходо, энэ омогорхолнай, туйлаатамнай гансал голхорол боложо үгэбэ. Нэгэ газарта олоор хонидые бариһамнай, нуга сабшалангай, бэлшээриин хүрьһэнэй үрэжэлтэ хубидань нилээд муугаар нүлөөлөө. Ногооной ботаническа бүридэльнь эрид муудаа, ургасань доошолоо. Нимэ байдал дээрэһээ үсхэбэрилжэ байһан хонидһоо айхабтар ехэ ашаг шэмэ абаха гээлэмнай одоол дэмыдэ болоо бшуу. Зоотехническэ нормын ёһоор үсхэбэрилэгдэжэ байһан хонидто 450—500 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээл хэрэгтэй болохо һаань, үнэн дээрээ миил 180—230 центнер хүртэнэ ха юм. Энээн дээрэһээ харахада, энэ һалбаримнай «боро юрьеэнэй» замаар үсхэбэрилэгдэдэг байһаниинь элиржэ үгөө бшуу.

Жэл бүхэндэ тэжээлэй ходо дуталдаһанһаа боложо, хонидой ашаг шэмэнь һүүлэй 15—20 жэл соо нэгэл хэмжээндээ үлэһэн байна. Харин нооһото үүлтэрэй хонидой гол продукци — нооһо хайшалалга 3—3,3 килограммһаа дээшэ гараагүй. Тингээдшье хайшалагдаһан нооһоной 50—70 процентнь промышленностьда огтолон хэрэггүй нооһон абтадаг байгаа бшуу. Гүрэндэ тушаагдаһан хонин бүхэнэй шэгнүүр 32—36 килограммда хүрэнэ, 100 эхэ хонин бүхэнһөө 60—74 хүрьган абтана ха юм.

Нимэ байдал дээрэһээ энэ һалбарие саашадань хайшан гээд, ямар аргаар үсхэбэрилхэ тушаа, һүрэгэйнгөө тоо толгойень үсөөн болгоод, үлөөһэн малайнгаа ашаг шэмыень дээшэлүүлхэ арга замууд тушаа хэды олон хөөрэлдөсн болооб даа. Зүг

Буряадай Уран зохёолшодой холбооной 60 жэлэй ойе угтуулан

ОЛЫН ГОРОДТО НАҺАЯА ҮНГЭРГӨӨ

(Уран зохёолшо П. И. Малакшиновай 90 жэлэй ойдо)

Малакшинов...

бидэ тэдэнние суглуулдаг һэмди. Тиимэл алтан шулуугаар городой үйлсэнүүд хушаатай гээшэ гэһэн тобшолол би өөртөө хэз һэнби.

«Холын городто» гэһэн ном уншахадам, баһал үнөөхи асфальт тухай хэлээтэй, тэрэнь ялагар гоё байжа, залуу буряад хүбүүнэй һонирхол татаба. Холын городто анха түрүүнээ хүрэжэ ошоһон хүдөөгэй буряад хүбүүн гэзэгэтэзэ зандаа. Орохо, эдеэлхэ газараа оложо ядаад, телеграфай столбын ойро һуужа, сумаа соohоо хониной шанаһан мяха гаргаха зуураа, асфальтые һонирхожо, хургаараа маажахадань холтороогүй, тиихэдэнь дурасхаал болгожо, гэртээ абаашаха гэзэд, хутагаараа малтахадань, дабирхай шэнги юумэн болошобо.

Урмаяа таһараад, мяхаа эдихэ гэхэдэнь, хутагань дабирхайн үнэртэй байжа, ядахадаа, шүдөөрөө зулгаан гээд, гэзэгээрээ телеграфай столб мүргэжэрхибэ. Ехээр үбдэһэндөө аргагүй сухалтайгаар мяха жажалжа һууһан хүбүүндэ нэгэ город хүбүүн дутэлжэ ерээд, наадалха һэдэлгэ гаргабашье, тэдэ хоёр танилсаба. Тэрэнь Чалый гэжэ обогтой хүбүүн байба. Тэдэ хоёр нэгэ техникумдэ һуража, хожомынь нэгэ зохид басаганай түлөө дайсад болошоһон байгаа.

1947—1948 онуудта Платон Малакшиновай энэ ном ородуудые үзэн ядаһан, доромжолһон удхатай гэжэ шүүмжэлэгдэһэн байдаг. Тэрэ шүүмжэлэл таблад онууд хүрэтэр уншагшадай һанамжа худхуулһан байха.

Онсолбол, 1950 ондо залуу ба эхилэн бэшэжэ байһан Уран зохёолшодой III конференциин ендэрһээ элидхэл хэхэдээ, тэрэ үедэ холбооной правлениин түрүүлэгшэ байһан Ц. Г. Галсанов Платон Малакшиновые шүүмжэлээ агша һэн.

Үнэнинень хэлэбэл, «Холын городто» гэһэн богони туужа ородуудта эсэргүүсэһэн бэшэ, харин буряадуудые, тэрэ үеын хүдөөгэй залуушуулые ехээр дарлаһан зохёол байгаа гэжэ һанагшаб. 1969 һэн гү, али 1970 ондо бэлэй гү—үндэһэн һургуулинуудтаород хэлэ заалгые эрид һайжаруулха асуудалаар бүхэроссин зүблөөнэй Улаан-Удэдэ зарлагдахада, Москваһаа, бусадшье хотонуудһаа эрдэмтэд морилоо һэн.

Тэрэ тоодо хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор И. В. Баранников, педагогическа эрдэмэй кандидат П. И. Малакшинов гэгшэд ерэлсээ. Тэдэ хоюулан Педагогическа эрдэмэй академиин эрдэм-шэнжэлгын институдуудта хүдэлдэг байгаа. Тэрэ танилсажа уулзахадаа, би дээрэ хэлэгдэһэн һанамжаяа амандаа бултайлгажархёё һаабзаб даа. Платон Ильич гомдоогүй, минии хэлээшые буруушаагаашьегүй һэн даа.

Платон Малакшиновай гуурһан дорохоо гараһан хоёрдохи номтойнь 1954 ондо педучилищин дүүргээд ябахадаа үшарһан хүм. Улаан-Удын газетнэ нэгэ киоскдо харан гэһээм, «Багша» гэжэ шэб шэнэ зузаахан романинь байжа байба. Буряад хэлэн дээрэ бэшэгдэһэн энэ романинь Улаан-Удэдэ һаяхан хэблэгдээ гэжэ анхараа һэм.

Платон Ильич Малакшинов Эрхүүгэй областнин Алайрай аймагта 1904 оной ноябрин 17-до түрэһэн намтартай. Дунда шадалтай бүлэдэ түрэһэн хүбүүн эрдэм номдо дуратай, дунда, дээдэ эрдэм шудалжа, гушаад онуудаар уран зохёол бэшэжэ туршаһан байна. Гушаад онуудай түгэсхэлдэ «Холын городто» гэһэн туужа бэшэжэ, тэрэнээ 1941 ондо Бургизда хэблүүлээ.

Тэрэнь 1-дэхи ном гэжэ тэмдэглээтэй байһан юм. Тиихэдээ, магад, 2-дохи номынь бэшэжэ, хоёролжон туужа болгохо гэһэн аад, хатуу шүүмжэлэлдэ хахажа, орхиһон байгаа аалам даа? Энэ номоо оршуулаад, 1942 ондо мүн лэ Бургизда хэблүүлээ. Тэрэнь «Мальчик из Забайкалья» гэжэ нэрлэгдэһэн, баһал 1-дэхи ном гэжэ тэмдэглэгдэһэн байна.

«Багша» гэжэ роман тухайнь халта хэлээ һэмди. Тэрэнь М. Демидов, М. Чеченовский гэгшэдэй оршуулгаар 1959 ондо Москвагай «Советский писатель» хэблэлээр гараһан юм.

1961 ондо Буряадай номой хэблэлдэ «Адууша» гэһэн туужань барлагдан гараһан юм.

П. И. Малакшиновай зохёохы ажалые үнэзэгыгөөр шэнжэлһэн материалшье хомор. Имагтал 1960 ондо «Байгалай толон» («Байгал» журналай тэрэ үеын нэрэ) Е. Пермитинэй тэмдэглэл город хэлэн дээрэ барлаатай. Тиихэдэ тэрэ үедэ залуу эрдэмтэн ябаһан В. В. Махатовай бэшэһэн «Буряад уран зохёолдо социалис реализмын гол шухала асуудалнууд» («Проблемы социалистического реализма в бурятской литературе») гэһэн шэнжэлгэ соо Платон Малакшиновта халта анхарал хандуулаатай.

Журналист А. Игумнова «Главное — отобразить человека» (О романе «Учитель») гэһэн рецензи «Правда Бурятии» газетын 1960 оной майн 29-нэй дугаарта барлуулаа һэн. Үшөө Р. Шерхунаевай «Пробуждение народа» (О романе «Учитель») гэһэн статья «Ангара» альманахай (Эрхүү) 1960 оной 3-дахи дугаарта барлагданхай.

Би Платон Ильич Малакшиновай зохёохы ажалые дэлгэрэнгүгээр шэнжэлхэ зорилго таблагүйб. Наһан соогоо ородоол хоёр дахин уулзаһан, хөөрэлдэһэн хадаа нимэ зохёолшон, эрдэмтэн байһан юм гэжэ һануулха, залуу үетэндэ дуулгаха гэһэн хүсэлни—энэ. Хоёрдохиёо уулзахадаа, 1971 ондо —«Буряад үнэн» газетын 50 жэлэй ойн баярта хабаадахаяа ерэхэдэнь харалсаа һэмди. Хөөрэлдэхэдэ, даруухан хүн гэжэ ажаглагдаа һэн.

Ахамад зохёолшодоймнай нэгэн, холын городто наһаяа үнгэргэһэн П. И. Малакшинов Москвадаа мэндэ һуугаа һаа, түрэһөөр 90 наһанайнгаа ойе тэмдэглэхэ байгаа...

Ц. ДОНДОГОЙ.

Малакшинов... номууд бидэнэй анхаралые татадаг һэн бээ. Д. Свифтын «Гулливер» гэжэ номой оршуулагдамал хэблэл, А. Чеховэй «Каштанка», Ц. Номтоевой шүлэгүүдэй «Хүсэн» гэжэ согсолбори, П. Малакшиновай «Холын городто» гэһэн туужа.

Һургуулида ороодуйдэм «Гулливер», «Каштанка» гэжэ номуудые эсэгэмни абажа үгэһэн байгаа. Нэгэтэ нагасамни намда мүнгэ бэлэглээд, тэрээгээрнь «Хүсэн», «Холын городто»—хоёр ном худалдажа абаад, тэдэнээ уншаг болоо һэм.

«Городой үйлсэнүүд асфальтаар хушаатай юм, наранда, илангаяа бороогой һүүлээр яларжа байха»,—гэжэ Балмасуу багша, хэлээ агша һэн, «Асфальт» гэжэ үгыйгөө удха мэдэхэгүй һэн хойноо, тэрэнь юуншье юм ааб даа гэжэ толгой соогоо гайхалаа мухарюулхаш. Илангаяа Маарагтын эрьеэр ябахада, слюда хабшаһан, ялалзадаг шулуун элбэг бэлэй. «Алтан шулуун»,— гэлдэн, номуудые уншаг болоо. Д. Свифтын «Гулливер» гэжэ номой оршуулагдамал хэблэл, А. Чеховэй «Каштанка», Ц. Номтоевой шүлэгүүдэй «Хүсэн» гэжэ согсолбори, П. Малакшиновай «Холын городто» гэһэн туужа.

Һургуулида ороодуйдэм «Гулливер», «Каштанка» гэжэ номуудые эсэгэмни абажа үгэһэн байгаа. Нэгэтэ нагасамни намда мүнгэ бэлэглээд, тэрээгээрнь «Хүсэн», «Холын городто»—хоёр ном худалдажа абаад, тэдэнээ уншаг болоо һэм.

«Городой үйлсэнүүд асфальтаар хушаатай юм, наранда, илангаяа бороогой һүүлээр яларжа байха»,—гэжэ Балмасуу багша, хэлээ агша һэн, «Асфальт» гэжэ үгыйгөө удха мэдэхэгүй һэн хойноо, тэрэнь юуншье юм ааб даа гэжэ толгой соогоо гайхалаа мухарюулхаш. Илангаяа Маарагтын эрьеэр ябахада, слюда хабшаһан, ялалзадаг шулуун элбэг бэлэй. «Алтан шулуун»,— гэлдэн,

Шарабдан Батожабайн хабхаанһаа яажа мултарһан тухай

тожабай. Тэрэ Батожабай танай урда зогсонхой, ехэ даргыетнай дуудажа байнам!

Залуу милиционер хүбүүд гайхалдан, нюур нюураа харалсаад, таһагайнгаа даргые дуудаха баатай болобо.

Батожабай үнэн дээрээ тиимэ хүндэтэ нэрэ зэргэтэй һэн юм гү—би эндэ мүнөө хэлэжэ шадахагүй байнаб. Тэрэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда лётчик ябаһан, олон орден, медальнуудтай һэн гэжэ һайн мэдэхэб. Үшөө тиихэдэ тэрэ айхабтар бэлигтэй, ажалша бэрхэ Буряадай ехэ уран зохёолшон һэн. Батожабай хори гаран пьесын автор, зүжэгынь гансашье түрэл Буряадайнь театрта бэшэ, олон нютагуудта табигдадаг бэлэй. Олон тоото рассказ, туужануудынь, «Тооригдэнэн хүби залан» гэжэ роман-трилогинь олондо мэдээжэ. Энэ трилоги уншаһан хүнэй урда уран зохёолшын түрөөн Буряад орон, Монголой, Хиталай, Түбэдэй дайда үзэгдэнэ, Лондон, Берлин, Токио, Пекин болон Петербург хотонуудтахи үйлэ хэрэгүүд зураглагдана. Юундэ нигэжэ эдэ бүгэдые дурданабиб гэхэдэ, Дашарабдан ходоодоо шог зугаа дэлгэжэ, архидажа ябаһан һаа, бэлиг түгэлдэр томо томо зохёолнуудые бүтээжэ үрдихэ һэн аал?

...Зай, нигэд милицийн майор Батожабай хоёрой хоорондо болоһон хөөрэлдоондэ тэхэрие.

— Нүхэр майор, намайе, Советскэ Союзай хүндэтэ милиционерые эндэ асархадаа, хүбүүдтнай ехэ алдуу хэбэ гээшэ...

— Хэлэһэнээ баталжа, тэрэ үнэмшэлгээ харуулагты...

— Та, хүндэтэ дарга, хэзээ нэгэтэ «Адуушанай дуун» гэжэ залуухан буряад милиционер хүбүүн тухай фильм хараһан гээшэ гүт?

— Хараһаншье гэлэйб...

— Энэ кинокомедиимни түлөө хүндэтэ милиционерэй нэрэ зэргэ намда үгтэһэн юм.

— Тэрэнээ харуулагтыл-ши даа.

— Батожабай хүндэтэ милиционер гэһэн гү?— гэжэ Дашарабдан нюдээе хюрылгаба.— Намайе худалаар хэлэдэг хүн гэжэ һанахаар аал? Советскэ Союз дотор хоёрхон лэ...

— Дуулааб, мэдэнэб, нүхэр Батожабай!— гэн майор хоолойгоо шангадхаба.— Энээнниетнай шалгаха манай уялга ха юм.

— Харыт теэд! — гээд, уран зохёолшо документнүүдээ стол дээрэ шэдэбэ. Тиигээд Маяковскийн шүлэгые өөрынхеэрээ үгэлбэ:— «Уншагты, атаархагты, би—Советскэ Союзай хүндэтэ милиционерби!».

Тэрэнь документнүүдые нарибшалан хараһанай һүүлээр бусаахадаа, хүлисэл гуйжа, сэрэгэйхеэр ёһолон:

— Гэртээ харигты. Таниие баринагүйбди, нүхэр Батожабай Дашарабдан,—гэбэ.

— Үгы,—гэжэ харюудань Батожабай хэлэбэ.—Би эндэһээтнай гансааран гаража ошохогүйб.

— Юун? Яахадаа? Таниие ойлгоногүйб, нүхэр Батожабай.

— Ушарынь юуб гэхэдэ, танай хүбүүд эндэ гарһаамни хүтэлжэ асараа. Намайе тэрэл янзаараа хүбүүдтнай таһалгадамни хүргэжэ үгэг. Энэ бүгэдые студентнэр, хожомой суута уран зохёолшод хоёр нюдөөрөө харагг...

Нигэжэ институймнай студентнэр хөөрэлдэдэг юм. Үнэхөөрөө, Дашарабдан тэрэ багшые доромжолһон юм гү, милицидэ туушаагдаһан юм гү, энээнние баталан хэлэжэ шадахагүйб. Харин хоёр залуу милиционер хүбүүдтэ хүндэтэйгөөр хүтэлүүлэнхэй, хамтынгаа байрада хүргүүлжэ ерэһыень өөрөө хараа агша һэм.

Согтой хүхюун зантай, уужам дэлгэр сэдьхэлтэй, бэлигтэй уран зохёолшо Дашарабдан Батожабай мүнөө манай дунда үгы. Тиигэбэшье тэрэнэй бүтээһэн зохёолнууд соохи зориг түгэлдэр, урин шарайтай геройнуудынь амиды, һайн һайхан бодолынь нинтэ уншагшадта хүргэһөөр. Тэдэнэй дунда «Адуушанай дуун» гэжэ кинокомедиинь буряад залуухан милиционер хүбүүн алхална. Дашарабдан Батожабайн өөр тухайдань дурдалга, хүхюун хөөрөөнүүд мүн лэ маанадайнгаа ажабайдал шэмэглэн байдаг юмэл.

Борис УКАЧИН,
уран зохёолшо.
(«Звезда Алтая» һонинһоо абтаба).

Даша ДАМБАЕВ.

БАЙГАЛАЙ ДОЛГИД

Мянган сагаан адуун һүрэг
Миралзан, харайн дэбхэрнэ.
Һаглагар дэлһэдынь бусайдажа,
Һалхинай дали дор хнисэнэ.
Байгал далайм долгид энэл—
Барас хурдан хүлэгүүдни!
Тумэн хүхэ адуун һүрэг
Турьян, хорьён заадана.
Ханхис гэһэн мүнгэн тахаар
Хабсагайн хормой сабшана.
Байгал далайм долгид энэл—
Барас хурдан хүлэгүүдни!
Сая сэнхир адуун һүрэг
Соёрон, харайн хатарна.
Аллга һайхаар нисагаалан,
Аян холо руу уряална.
Байгал далайм долгид энэл—
Барас хурдан хүлэгүүдни!
1962.

Даша ДАМБАЕВ.

ҺАЙХАН НАМАР

Һайхан намар һалхилан ерэжэ,
Һамар, мойһон һарханба,
Үнгэ бүрнин үрэ жэмэс,
Үлир үзэм улайба.
Шэнэһэ боролжын шэлбэһэ набшаһад
Шэрдэг шэнги бамбайшоод,
Болдог дошо, булар газарай
Боро хүрьһэ булажархёё.
Ойн туһын өёор дээгүүр
Олон зүргэ зурына,
Хүрьһэ хушаһан хүрин набша
Хэдэн хүлөөр этэгдэнэ.
Ан гүрөөл арюунда гараад,
Ара, үбэрөөр дэлхэнэ,
Үбэлөө уттан, үнгөө хубилгаад,
Үнэсэ һэргээн һанархана.
Хүхюур талмайн агаар сүлөө,
Хорхой шумуул хоргодоо,
Ута намар удаан тогтоод,
Ургаса хадхаг хурнагдаа.
Һайхан намар һахал һэжээд,
Һараар удаан тогтоной!
1928.

Цырен-Дулма ДОНДОКОВА.

ХҮЛЕЭНЭБ...

Һара сагаан—тунгалаг,
Һаруул тодо—мүнгэлиг.
Хараһайб мүнөө—халаг,
Ханилһайб шамтаяа, амараг.
Инмэхэн һүни байха аа гү?
Инагхам намдаа ерэхэ аа гү?
Этигыш гэжэ хэлэхэ аа гү?
Эмнеэд гарым бариха аа гү?
Үбэл бэшэ—зун һай,
Үдэр бэшэ—һүни һай,
Үе наһанайм нухэр һай,
Үнэн дуранайм жаргал һай.
Һара сагаан—тунгалаг,
Һаруул тодо—мүнгэлиг,
Хараһайб мүнөө—халаг,
Ханилһайб шамтаяа, амараг.
1945.

Цокто НОМТОЕВ.

ХИНГААН ДАБААН

Наранай хурса гэрэлдэ
Нюрга һээрээ шарагша,
Баруулһан, зүүлһэн үүлэндэ
Байса оройгоо эльбүүлэгшэ,
Үбгэн буурал Хингаан—
Үндэр ута дабаан.
Хүһөө һаари хүнжэлынь
Хүнэй гараар хуряагдаагүй,
Арьбан үндэр үгсүүрынь
Агтын туруугаар дабагдаагүй,
Байгаалиин байгуулһан хэрэм
Баялигаа даран һажана.
Адариг гэжэ ямбархангүй,
Артиллери аажам субаба.
Табсан гэжэ хирэхэгүй,
Тахатай тапк абирба.
Хингаан шулуугаа дэлгэбэ,
Дабаан үүдээ сэлибэ.
Хингаан ото дабаһан,
Харгы зүргэ гараһан,
Зуун жэлдэ арилхагүй
Зурлаа тэмдэг бодхоһон
Хитад арадай аха дүү
Совет суута сүлөөлэгшэд.
1945.

Дамба ЖАЛСАРАЕВ.

ДУРАТАЙ ЮМ ҺАА, ХЭЛЫШ ДАА...

Колхозой баяжан нуга дээрэ
Косилкаар хоюулаа сабшахадаа,
Дуугай ходоодо бү ябыш даа,
Дуратайл юм һаа хэлыш даа.
Залуухан эршэтэ мүрысөөндэ
Зэргэхэн хүдэлжэ илахадаа,
Дуугай ходоодо бү ябыш даа,
Дуратайл юм һаа хэлыш даа.
Дуратайл юм һаа хэлыш даа.
Дуугай ходоодо бү ябыш даа,
Дуратайл юм һаа хэлыш даа.
Хүхюутэй басагад, хүбүүдээрээ
Хүгжэмтэ өохороо хатархадаа,
Дуугай ходоодо бү ябыш даа,
Дуратайл юм һаа хэлыш даа.
Арюухан мүшэдэй гэрэл доро
Агаарай аажамаар амилхадаа
Дуугай ходоодо бү ябыш даа,
Дуратайл юм һаа хэлыш даа.
1948.

Алексей БАДАЕВ.

АЯАР МОЙҺОТЫН АРАҺАА

Алар Мойһотын араһаа
Арюухан үнэрөөр
Амисхаална һэбшээхэн.
Мянгаад мүшэдэй дундаһаа
Малагар һара
Миһэрнэ һэмээхэн.
Намдуу байдал эбдэжэ,
Нохой хаанашьеб
Нойрмогоор «һаб» гэнэ.
Холуур суурянь зэдэлжэ,
Хүбүүнэй сээжэдэ
Хүндөөр шэнгэнэ.
Абяагүй жэгтэй һүни.
Алтан дэлхэй
Аажамаар нойрсоно.
Хуһан дор удаан үни
Хүбүүн лэ гансаараа
Хүлеэн зогсоно.
1948.

Чимит-Рэгзэн НАМЖИЛОВ.

ХААНАХИНАЙЛ ААБ?

—Айдархан гансашни хаанахинайл ааб,
Алайрай, Боохоной гэжэл дуулааб?
— Анханайнь нютагаар яахал гээбшээ.
Алагхан сүрхыень шагнышээ.
— Сэбэрхэн дүүхэйшни Сэлэнгын аал,
Сэхэеэ хэлэнэгүй гэжэл дуулааб?
— Сэлэнгын, Агын гү яахал гээбшээ,
Сэдьхэлэйнь һайханни сэгнышээ.
— Баталһан хайратайш Баргажанай аал,
Бардамхан зантай юм гэжэл дуулааб?
— Баргажан, Яруунаар яахал гээбшээ,
Баяртай, шогтойень мэдышээ.
— Буряадхан оромнай уужамхан даа,
Буусаараашь илгараад яахал юм даа.
Бууралхан аба, эжыи үлгы һэн даа,
Бултанайл жаргаха нютаг юм даа.
1961.

Багшын булан

БУРЯАД АРАДАЙ ЗАНШАЛТА АЖАЛ, ЁҺО ЗАНШАЛ, ГУРИМ, ҺУРГААЛ ТУХАЙ

(НАРҺАТЫН 1-дэхи ДУНДА ҺУРГУУЛИДАХИ ТҮРЭЛХИ ХЭЛЭНЭЙ ХЭШЭЭЛЭЙ ДҮРШЭЛҺӨӨ)

Хэшээлэй хуряангы буулгабари.
Майн арбан дүрбэн.
Табан хушуун мал
(самбарта бэшээтэй).

5 «а» класс. 18 һурагша.

Багша: Зай, мүнөөдэр «Табан хушуун мал» тухай дабтая.

— Морин эрдэни тухай хөөрэлдэс. Минии асуудалнуудта харюусахат.

Һурагшадай харюунууд:

— Морин, гээшэ ехэ аша туһатай.

— Морн унаад ябадагбди. Морёор ашаа шэрэдэгбди. Газар хахалдагбди. Һайн морн унаха дуратайбди.

Багша: Адуунһаа юу абадагбибди?

— Арһа, мяха, һүн гэхэ мэтэ.

Багша: Адуунай, моридой наһан, илгаа тухайнь хөөрэгты.

— Унаган, дааган, гунан, үреэ, хизаалан, шүдэлэн, һоёолон, морин, азарга, гүүн. (Эдэнэй эрэ, эмын илгаае элирүүлнэ) г. м. һурагшад харюусана.

Багша: Адуунай, мориной зүһэ тухай хөөрэгты.

— Морид олон янзын зүһэтэй байдаг: хара, сагаан, боро, хула, зээрдэ...

Багша: —Үхэр, үнеэн тухай хөөрэлдэе.

— Тугал, буруу, хашараг, гунан, гунжан үнеэн, дүнэн үхэр, дүнжэн үнеэн, бүдүүн үнеэн, сар, буха.

Багша: Үнеэн юу үгэдэг бэ?

— Үнеэн һү үгэдэг. Мүн арһа, мяха, тоно, зөөхэй гэхэ мэтые үгэдэг.

Багша: Мүнөө хонин тухай хөөрэлдэе.

— Хурьган, түлгэ, зуһаг, шүлгэ, эмэ хонин, эрье, хуса.

Багша: Хонин юу үгэдэг бэ?

— Хонин ноохо, арһа, мяха, һү үгэдэг. Хониной ноohоор хубсаһа оёдог.

— Хониной арһаар дэгэл, гутал, малгай оёдог г. м.

Багша: Ямаан тухай хөөрэгты.

— Ямаад нимэ илгаатай: эмэгэн, түлгэ ямаан, зуһаг, шүлгэ, эмэ ямаан, һэрхэ, тэхэ. Ямаан арһа, мяха, һү, хөөбэри үгэдэг...

Багша: Тэмээн тухай өөрөө хөөрэбэ:

— Ботогон, тором, тайлаг, гунан, гунжан, дүнжэн, атан тэмээн, эндин тэмээн, буура. Тэмээн болбол схэ шэрхи амитан. Тэмээнһээ арһа, нооһо, мяха, өөхэ хэрэглэдэг юм.

Табан хушуун мал тухай ингэжэ дабтаад, шэнэ темэдэ оробо.

Буряадайнгаа заншалаар
Бурхан багшадаа мүргэе.
Аһан түрүүн барандаа
Аба, эжыгээ золгоё.

Хэшээлэй зорилго. Хүн бүхэнэй амидарха, хүгжэхэ хэрэгтэ хабаатай һургаалнууд.

1. Амитанние алахагүй. Хулгай хэхэгүй. Һальхай ябадал гаргахагүй, архи уухагүй.

2. Хэлэнэй дүрбэн нүгэл: худалаар хэлэхэ, харааха, хоб зөөхэ, хоротой үгэ хэлэхэ, хоohоор хэлөөе бүлюудэхэ.

3. Сэдьхэлэй гурбан нүгэл: атаархаха, муу наначаха, хомхойрхо.

4. Һайн һайхан сэдьхэл тухай: амитанай ами абархаха, тулинһан, зобоhон зониие хооллуулха, арюун сэбэрээр ябаха, худалаар хэлэхэгүй, хоб жэб зөөхэгүй, хараал шэрээл табихагүй, номой үгөөр зугаалха, һайн сэдьхэлтэй болохо, буруу үзэлһөө арсаха г. м.

Багша шэнэ темээр онсодхол хэхэдээ, һурагшадай һайн һайхан сэдьхэлтэй байхые үреэнэ. Һүүлдэнь ингэжэ хэлээ һэн: Зонхобын зуун найман зула мэтээр бадарагаажа, зориг хүсэлөөр һайхан заншал дэмжэн һэргээл.

Удаань энэ хэшээл үнгэргэгшэ Халхаров Дашинима багшатай танилсаһан, хөөрэлдэһэн байнабди.

Буряад хэлэнэй кабинедэй хойто ханада уран гоёор бэшэгдэһэн, зурагдаһан стенднүүдые хаража, хэл һонирхобоб.

«Түрэл хэлэн, түүхэ домогоо, түхэл маягынь алдангүй түбиин манлайда мандуулая!» Нэгэдэхи стенддэ дасанай зураг, шажанай һургаал, һэеы гэрэй зураг. Энэ зурагай доронь ингэжэ бэшээтэй гэбэл: Зальбарха нангин шүтөөн, заларжа бусаһан Зандан-Жуугаа золгоhон заяатай нютагтамнай зоной сэдьхэл бү хёморhой.

Хоёрдохи стенддэ буряад малгай, гутал, оймhон, шархи, хоёр янзын гутал зохидхоhоор зураатай. Доодо тэрэнь ингэжэ бэшээтэй: «Малгайгаа абажа худэлхөөр Молон багшын мүнгэл: атаархаха, муу наначаха, хомхойрхо.

4. Һайн һайхан сэдьхэл тухай: амитанай ами абархаха, тулинһан, зобоhон зониие хооллуулха, арюун сэбэрээр ябаха, худалаар хэлэхэгүй, хоб жэб зөөхэгүй, хараал шэрээл табихагүй, номой үгөөр зугаалха, һайн сэдьхэлтэй болохо, буруу үзэлһөө арсаха г. м.

Багша шэнэ темээр онсодхол хэхэдээ, һурагшадай һайн һайхан сэдьхэлтэй байхые үреэнэ. Һүүлдэнь ингэжэ хэлээ һэн: Зонхобын зуун найман зула мэтээр бадарагаажа, зориг хүсэлөөр һайхан заншал дэмжэн һэргээл.

Удаань энэ хэшээл үнгэргэгшэ Халхаров Дашинима багшатай танилсаһан, хөөрэлдэһэн байнабди.

Буряад хэлэнэй кабинедэй хойто ханада уран гоёор бэшэгдэһэн, зурагдаһан стенднүүдые хаража, хэл һонирхобоб.

«Түрэл хэлэн, түүхэ домогоо, түхэл маягынь алдангүй түбиин манлайда мандуулая!» Нэгэдэхи стенддэ дасанай зураг, шажанай һургаал, һэеы гэрэй зураг. Энэ зурагай доронь ингэжэ бэшээтэй гэбэл: Зальбарха нангин шүтөөн, заларжа бусаһан Зандан-Жуугаа золгоhон заяатай нютагтамнай зоной сэдьхэл бү хёморhой.

Хоёрдохи стенддэ буряад малгай, гутал, оймhон, шархи, хоёр янзын гутал зохидхоhоор зураатай. Доодо тэрэнь ингэжэ бэшээтэй: «Малгайгаа абажа худэлхөөр Молон багшын мүнгэлхэн молор һайхан дайдамнай муухай хүлөөр гэшхэгдээгүйл».

Гурбадахи стенддэ мүн лэ гоё һайханаар зураатай һурша, номо, хуяг, хутага, хэтэ, сахюур, Бабжа Баатар, Гэсэр тухай шүлэг, Һүүлдэнь нигэжэ бэшэгдэнхэй: Эртым элиисэгэй дундаһаа эрлиг дайсадые дараһан, булган талым энгэртэ Бабжа, Гэсэрнүүд тодорhон юм.

Дүрбэдэхи стенд тон гоёор зураатай. (Үнгэтэ зураг). Сэргэдэ уяатай морной зураг (эмээл, тоног тухай булта бэшээтэй). Эндэ мүн лэ табан хушуун малнууд тухай хэлэгдэнэ. Хуллөөтэй сарай зураг байна. Доодо тэрэнь нигэжэ бэшээтэй гэбэл: «Табан хушуун малаа үдхэхэ талын буряадай хэшэг лэ! Зэлзээ хотойсо баяжаха зол заяаманай тэхэринг лэ».

Энэ ханада мүн лэ гурбан һайн стенд зураатай. Дээрэнь ингэжэ бэшээтэй: «Арад зоной гоёо соёл бэлигэйнь алтан жасаһаа ашаглан абажа, ажабайдалдаа уг залган дамжуулаял!»

Нэгэдэхи стенддэ ашаанай тэргын зураг. Доронь шүлэг бэшээтэй: «Үгсүү уруудамшье газарта үбэл, зунгүй туйлаһан эсэгэнэрэйнгээ хэрэгые энхэрэн зүбөөр ойлгоё».

Мүн эндэ шарга (зураг), хумуул, дугааг, шожоолхо бии.

Хоёрдохи стенддэ олон янзын амһартануу тухай бэшэгдэнхэй: хэды хүндэ хүшэр байдалай дайраадабашье, даараһан зоние халуун сайгаар дулаасуулжа гаргаха, хүндэмүүшэ зоной-мнай ёһо байха.

Эндэ модон амһартануу: һаба (бүлүүр, хабхаг, боолто), тудхуур, оёорсог, тэбшэ, уур, торхо, аяга, зандан һуулга...

Гурбадахи стенддэ буряад эхэнэр тухай хэлэгдэнэ: Эхэнэр түрэжэ, эмэг зүүхэ. Һамган боложо, һабхаг зүүхэ. Эндэ залуухан басаганай зураг (урданай хубсаһатай, зүүдхэлтэй): даруулга (хуба, шүрэ), түйба. даруулгын һиихэ, ээмэг-шүрэ зүүдхэлтэй, утаһан сасаттай, хүзүүндэнь бурхамай гуу, энгэрэй һахюуһанай гуу, Бэлэ хонхо — энгэрэй зүүдхэл (һабхаг, һаржуурга, юрэнхы нэрэнь), үһэнэй туулмаг.

Кабинет соонь нимэ юумэнүүд табиатай гэбэл: тэбшэ, табаг, лонхо, хөөмэгшэ, фото-зурагууд г. м.

Д-Н. Х. Халхаровай хүдэлмэритэйнь танилсаад байхадаа, ингэжэ ойлгоо һэм: Буряад арадайнгаа байра байдал, хүдэлмэри (тэрэ тоодо табан хушуун мал), түрэл хэлэн, түүхэ домог, хубсаһа хунар, номо һаадаг, морин эрдэни, шарга, тэргэ, ёһо заншал, гурим, һургаал гэхэ мэтые һурагшадта гүнзэгыгөөр ойлгуулжа, ажабайдал үргэлжэлүүлхэ залуу үетэнние зүбөөр һургажа, хүмүүжүүлжэ байна.

Б-Д. БАТОЕВ,
Буряад Республикын эрдэмэй габьяата ажал ябуулагша.

Гэр бүлэ—нангин гуламта

МОСКВА, МОСКВА ШАМАЙГАА...

Бүхэроссин һайндэрһөө тэмдэглэлнүүд

ХАА ХААНАГҮЙ УРЯАНУУД...

Һаяхан гэр бүлынгөө (Дыморы-ловтэнэй) ансамольтай хамта РЦНТ-гэй зуур шалгаар Москва ошожо, түрэл Буряад ороноо түлөөлжэ Москвада эмхидхэгдэһэн «Россин гэр бүлэ» гэһэн бүхэроссин һайндэртэ хабаадаха золтой байгааби. Россин 100 гэр бүлэ энэ һайндэртэ уригдаһан байгаа бшуу.

Нэн түрүүн Москвагай хубилые онсолон тэмдэглэхээр: хаа хаанагүй энэ тэрэ банкнууд тухай, юумэ худалдажа абаха тухай мэдээсэлнүүд (реклама) үйлсэнүүдээр, байшангууд дээгүүр олон даа.

«Элитбанк», «НБ-траст», «Гермес» гэхэһээ эхилээд, үйлсэнүүдээр зурыһан плакадууд олон, үдэшэндөө неоной элдэб үнгын гэрэлээр туяаран бэшэгдэжэ, байһан үгэнүүдтэйшье мэдээсэлнүүд үндэр гостиница, отельнүүд, магазинууд дээрэ эд бараа, акцинуудые худалдан абахые хүнүүдые уряална.

Үгайдхадаа, харинн хэлэнүүд дээрэ бэшэгдэһэн магазинууд, барнууд, клубууд олон (?!). Үнгэрхэдөө «гоё фильтртэй американ сигаретэнүүдые, харинн ороной эдеэ хоол абагты» гэһэн уриатай томо плакадууд үйлсэдэшье, метро соошье биш.

1980 оной Олимпиадыншье (спортивна) үедэ, Германишье ошоходоо (1986 он) хараһанһаамнай, Москва хубилаа, хонжоо наймаанай магазинууд олошороо, үйлсөөр фрукт, овощ худалдагшадшье алхам бүхэндэ гэхээр бии болонхой гэжэ тэмдэглээбди. Нимэл даа мүнөө үеын Москва: аэровокзалдашье, үйлсэдэшье магазинууд олон, долларой нэмэһэнһээ юумэн үнэтэй болонхой.

Москва, Москва шамайгаа Магтан дуулаа Октябрь... гэһэн багым шүлэгэй үгэнүүд тэндэ һанагдаа нэн. Юуб гэхэдэ эндэ сугларһан ороной 86 гэр бүлын гэшүүд (зарим бүлэгтэ олон бүлэнэр, түрэл гаралнууд ерэлсээ) октябрийн хуушаар Москва ерэжэ, уран бэлигээ харуулаа, дуу хатараа зорюулаа бшуу.

Москвааһаа 25 километр зайда оршодог үзэсхэлэн гоё байгаалитай «Левково» гэһэн панснонадай амаралтын байшангуудаар хубаарилагдан байрлаабди. Нобнөгөөн хүнжэл мэтээр харагдаһан бургааһа ногоотой газарта байһан бидэнэр үглөө бүхэндэ дуу, хатараа дэлгээжэ, олон репетиц СССР-эй арадай артист Игорь Шаповаловай хүтэлбэри доро үнгэргөөбди.

Үхибүүдээрээ, бүри багашуултаяа ерэһэн гэр бүлэнэр олон һэн. Түрүүшын үдэрһөө эхилжэ, Хакасиһаа ерэһэн Саможиковтанай, Хальмагай, Кетченеровскэ аймагай Хулхачиевтанай, Кабардино-Балкариин Хахужевтанай, Татарстанай Хакимовтанай дууша, хатарша гэр бүлэнүүдтэй танилсаабди, нүхэсөөбди.

ХҮҮГЭЛЭЙ ОРДОН СОО ХҮХЮУТЭЙ

Үндэһэн арад бүхэн өөрын искусстватай, гоё һайхан хубсаһатай, олон янзын хүгжэмтэ инструментнүүдтэй, баян үрлалтай байна гэжэ тэмдэглэхээр. «Нүхэдэй дүхэриг соо» гэһэн үдэшэ Воробьёвой хадада (урдань Ленинэй хада гэжэ нэрлэгдэдэг байгаа) оршодог Хүүгэдэй болон эдиршүүлэй Москвагай ордон соо ехэ понирхолтоигоор үнгэрэгдөө. Юуб-тэхэдэ, гансашье дуу, хатарай ансамольнууд өөшэ, мүн араданнгаа ёно заншал мартаагүй алтан гартай бүлэнэр һонирхолтой выставкэнүүдые дэлгээгээ бшуу.

Түмэр хэрэгсэлнүүдые, гоё зүүдхэлнүүдые бүтээдэг Тула хотын түмэршэ дархашуул Горбуновой бүлэ, бүд дээрэ үнгын ниидхээр угалзануудые нэхэдэг Владимир хотын Козловтоной бүлэ, үйһөөр амһарта урладаг Кемеровскэ областиин Михайловтанай бүлэ, шабараар нааданхай хэдэг Орёл хотын Фроловтоной бүлэ бултанда һайшаагдаа.

Гэр бүлэ бүхэн энэ үдэшэ дээрэ бэе бэедээ гарай бэлэгүүдые барилсаа, значогуудаараа андалдаа. Бидэнэр үйһөөр хэһэн түйсөөрөө дүүрэн хушын һамартай байжа, выставкэдэ ерэһэн хүнүүдые күндэлбэбди. Манай хотын захиргаанай соёлой таһагай гол мэргэжэлтэ Софья Балбаровна Мантатова манай бүлэгэй хүтэлбэрилэгшэ байжа, энэ выставкые эмхидхээ.

Хойто зүгүүдээ ерэһэн, Чукоткын гэр бүлэнүүд арһаар хэһэн гоё зүүдхэлнүүдые, шаахайнуудые, бусад һонин юумэ харуулаа. Үхибүүдээрээ ерэһэн хүнүүдэй суг хүдэлжэ, оёжо, хулһаар корзина гүрэжэ һуухыень харахада урматай. Хүүгэдэйнь нюдэд баяртайнууд, ехэл зөөлөн, урин байна. Эхэ, эсэгэтээ урлал, гоё һайхан бүтээл хэдэг, оёдог, зурадаг, хатардаг, дууладаг үхибүүд заяандаашье муу юумэ хэхэгүй, һальхай харгыда орохогүй байха гэһэн бодолнууд түрөө һэн.

Удангүй гоё һайханаар шэмэглэгдэһэн тайзан дээрэ (хүхэ шаарнуудаар хэгдэһэн үүлэд, алтан наран, үнгын гоё һолонго ара таладань байба) концерт нааданхэжэ, гэр бүлэнүүдэй ансамбльнууд бэлиг шадабарияа харуулба.

Үндэр сэрбэгэр бэетэй, бэрхээр хатарһан кабардинцуудые хүнүүд халуунаар уттаа. Түрэ наранда ерэһэн, хүн шубуудтал сагаан хубсаһатай сэбэр эхэнэрнүүд тамаран һагад хатарна. Огсом хүгжэмтэй «Шэшэрдэг» гэһэн хатар харуулһан хальмагай гэр бүлые хүнүүд халуунаар уттаа.

Бидэ хүхэ номин хадагтаяа гаража дохёод, Пүрбэ Дамирановай «Найдан ябаналб» гэһэн хүхюун дууе дуулабабди. Эндэ бидэнние хүгжэмшэд — баяан дээрэ Ширап Черпинов, оркестрэй артистнууд — хуур дээрэ Соёлма Чимитова, чаанза дээрэ Маргарита Цыдыпова, рояль дээрэ Буряад Республикын арадай артист Анатолий Бутуханов («Тэнгэри» студи) гэгшэд дэмжэһэн байна.

Хойто зүгэйхид — Таймырай Сигуней гэгшын бүлэ гаража, сагаан үнэгэнэй арһа баринхай хоёр басагдтаяа эсэгэнь хатар харуулба, Чукоткын Глухихтанай бүлынхид хойто зүгэй хатар, дуу олоной анхаралда зорюулба. Чуваш, татаар, коми, бусад арадай түлөөлэгшэд хабаадаа, үзэгдөөгүй хүгжэмэй инструментнүүдтэй, хубсаһатай байна. Энэ концертые Россин арадай артист Сергей Никоненко, ЦТ-гэй мэдээжэ диктор Наталья Андреева гэгшэд хүтэлбэрилөө.

«ОСТАНКИНОДА» БОЛОХОН НАИР

Үглөөдэрынь гол үйлэ хэрэгтэ зорюулагдаһан репетициннүүд эхилжэ, удаань автобусоор «Останкино» гэһэн Россин гүрэнэй телерадиокомпанида ошожо, тусхай үнэмшэлгөөр (пропуск) шанга шалгалтын удаа булта орожо, репетиц түрүүн хээбди.

Бүгэдэ буряадай үндэһэн соёлой эблэлэй оёһон аргагүй зохид буряад хубсаһаяа үмдэжэ, Москвагай гэр бүлын һүүлдэ парад дээрэ түрэл Буряадаа түлөөлхэ эрхэдэ хүртэһэн ушарнай бидэнние урмашуулаа, зоригжуулаа.

Намсарай бурханай баг, хубсаһа үмдэһэн хүмнай (С. Б. Мантатова) эгээл түрүүн ябажа, хоихо наяруулан, гэшхүүрээр дээшэлөө. Бидэнэршье хойноһоонь дабшабабди. Энэ үедэ коридорнууд, гэшхүүрнүүд дээрэ хүгжэм наяргажа, хатаржа байһан эдэб хотонуудай, республикануудай хүгжэмшэдэй, дуушадай хажуугаар дээшэлжэ, эрхим уран гартанай выставкын зал соо орожо хатарбабди, дуулалдабабди.

Энэ үедэ хаа-хаанагүй телеоператорнууд буулгажал байха юм. Эндэ выставкын худалдаа наймаан дэлгэржэ, хүлгөөтэй байдал тогтоо. Эндэһээ көөрэлдөөн, репортажнууд хэгдэһэн байна.

Удаань «Останкино» студиин концертнэ зал соо репетициин һүүлдэ концерт нааданай найр эхилээ. Тайзанай табсангууд дээрэ олон ансамбльнууд уригдажа һуулгагдаа. Бидэшье эндэ тайзанай түб багаар, концерт хүтэлбэрилэгшэдэй, самозартай, эдеэ хоолтой столой саана һууһан дикторнүүдэй ара талада һуужа, тайзан дээрэхи концерт, зал соохи хүнүүдые хаража, альга ташабабди.

Ульяновска областиин хонгёо хоолойтой, 5—6 наһатай Ксюша Нюркина эхэтээ хамта «Ород сабхинууд» гэһэн дууе хаанхинаса дуулажа, эндэ сугларагшадые баясуулба. Саратовай Черновтонэй гэр бүлынхид хүүхэлдэйн театр харуулба. «Үнэн алдарта Дон» гэһэн хасагуудай (Вечоркинтоной, Емельяновтанай гэр бүлэнэр) ансамбль бэлиг шадабарияа гэршэлбэ. Мантай нүхэсэдэг Саможиков Александр (Хакаси) түбэнгиин хоолойгоор дуулаа.

Бидэнэр буряад түрэ найрһаа үзэгдэл («Бэрние үдэшэлгэ») харуулжа, «Хадын үндэр модондо...» гэһэн урданай буряад дууе дуулаад, огсом дорюун «Нэрьеэн» хатаржа, шагнагшадые һонирхуулбабди. Илангаяа Намсарай бурханай залуушуулые (хүрьгэн—Баяр-то Дымбрылов, бэри— Эржена Дымбрылова) амаршалан хатархадань, эндэ ерэһэн зон һонирхон хараа.

Эндэ буулгагдаһан теледамжуулга декабрийн 30-да харуулагдаха юм.

ОЛОН НҮҮЭЛТЭЙ БОЛООБДИ

Средагай үдэшэ баяр ёнололой үдэшэлгын сайналга боложо булта хүхилдэбэбди, наадабабди, дуулалдабабди. Барабанай огсом дорюун абяан доро левгинкэ удаан саг соо хүнүүд хатаржа, бүхы гэр бүлэнүүдые баясуулба. Кахужевтанай (Кабардино-Балкари) бүлэтэй хамта ород, татаар, бүсад зон хатаран хүхилдэбэ.

Энэ үдэшэ ород, хальмаг, огсом дорюун мүнөө үеын хүгжэм зэдэлжэ, булта хатаржа, хөөрэлдэжэ, сэржэм үргэжэ, нүхэд болоообди. Бидэ өөһэдынгөө столдо нүхэд болоһон Саможиковтанай (Хакаси), Хулхачиевтанай (Хальмаг) бүлэнүүдые үрлабди, хамта дуулалдаабди.

Александр Саможиковай хани нүхэр Степанида Степановна Света басагантаяа, Вика гэжэ зээ басагантаяа мантай ехэ нүхэсөө. Эдэ хоёр басагадынь, эхэнь гоёор хакас хатар гүйсэдхэдэг юм.

Хулхачиевтанай бүлынхидэй олонхидынь хүгжэмшэд. Зүгөөр бэе бэеэ һэлгэн бургэд боложо байжа гоёор хатархыень харахада, аятай зохид даа. Үндэр наһатай үбгэн абань ашатаяа хатарна. Хулхачиевтанай бүлэ үгэ хэлэжэ, эмхидхэгшэдтэ гарай бэлэг барюулаад, «манай аха дүү арад буряадуудта бэлэг болгон, «Джангар» гэһэн оперын пластинкануудые барюулхамнай» гэжэ олоной анхаралда соносхобо.

Манай хүтэлбэрилэгшэ С. Б. Мантатова байрай үгэ хэлээд, бурханай багуудые номуудтайгаар, мүн Улаан-Үдэ, Байгал тухай открыткануудтайгаар һайндэр эмхидхэгшэдтэ барюулоа. «Буряад булэгэй эрхөө эрхим багахан хатаршан 3-тай Ришат Хакимовта амтатай бэлэг барюулхамнай» гээд, Улаан-Удын кондитерска фабрикын «Птичье молоко» гэһэн хорообхотой шоколад нэрьемэ альга ташалган доро бидэ дамжуулаабди. Камчаткын поэтесса Нэля Сузделеватай дүтөөр танилсаабди.

Энэ үдэшэ гэр бүлөөрөө ерэһэн зоной найндэрые эмхитэйгээр эмхидхэһэн хүтэлбэрилэгшэдтэ —Россин Федерацийн Президентын дэргэдэхи Эхэнэрнүүдэй, гэр бүлын болон демографийн талаар комиссида, Соёлой министерствэдэ, Арадай уран бэлигэй Гүрэнэй байшангай, «Останкино» телерадиокомпаниин хүтэлбэрилэгшэдтэ баярые хүргэбэбди.

Үглөөдэрынь Москвагаар, түүхэтэ газараар аяншалжа, үдэшэниинь С. Образцовой нэрэмжэтэ Хүүхэлдэйн түбэй академическэ театртаа «Юрэ бусын концерт» хаража энеэлдэбэбди, магазинаар ябажа, үхибүүдтээ хубсаһа, гутал абабабди. Гэр бүлэ бүхэндэ энэ һайндэр дээрэ «Акай» тухэлэй үнгэтэ япон телевизор барюулагдаа.

«Гол юумэн гэхэдэ, энэ хадаа конкурс бэшэ, харин сүлөө саггаа дуулалдадаг, хатардаг, искусствада дуратай, урладаг гэр бүлэнүүдтэ һайндэр хээбди» гэжэ эмхидхэгшэдэй хэлэгшэнь зүб байгаа. Харгыемнай хангаһан республикымнай Зонние социальна талаһаа хангалгын министерствэдэ, Россин Степан Гавриович Ефимовтэ, Улаан-Удэ хотын захиргаанда, соёлой таһагта баяр хүргэнэбди, гэр бүлынгөө үдэшэдэ (ноябрийн 25-да) бултаниие уринабди.

Б. ОРБОДОЕВА,
манай корр.

Москва — Улаан-Удэ.

XVII жаранай модон хухэ нохой жэл (1994-1995 он)

Үбэлэй эхин хүхэгшэн гахай һара

Буряад литэ	18	19	20	21	22	23	24
Европын литэ	21	22	23	24	25	26	27
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа Һара понед.	Мягмар Марс вторник	Һагба Меркури среда	Пүрбэ Юпитер четверг	Баасан Солбон пятница	Бимба Сатурн суббота	Ним Нара воскр
Үнгэ Үдэр	сагаагшан гахай	хара хулгана	хараагшан үхэр	хүхэ бар	хүхэгшэн туулай	улаан луу	улдаг мога
Мэнгэ	5 шара	1 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сага
Һуудал	Хии	Гал	Шорой	Түмэр	Огторгой	Усан	Уула

Гарагай 2-то буряад литээр 18 (ноябрийн 21).

Сагаагшан гахай, 5 шара мэнгын, хиидэ һуудалтай үдэр. Энэ үдэр тантрын тарнинуудые уншаха, абаһанаа бүсааха, һоргууе номгоруулха, хэрэгээ шнидхүүлхээ ноёндо хандаха, дасан (дуган) заһабарилха, дасан (дуган), сэргэ бурхан арамнайлха, ном оршуулха, ламын санаар хүртэхэ, аршаанаар бэеэ арюудхаха, шажанай һайндэр хэхэ, гүлгэ эдеэлүүлхэ, баяртта ушар тэмдэглэн, һайндэрлэхэ, бүянта хэрэг үйлэдхэ, эһээбэри табиха, хэшэг даллага абаха, эм найруулха, бурханда, лусуудта мүргэжэ, үргэл үргэхэ мэтын үйлэнүүдтэ һайн байна. Зүгөөр замда гараха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, наһа барагшые худөө табиха, газар малтаха, модо үндэһэтэйнь ушагааха, худаг малтаха, тангариг үгэхэ, нохой худалдажа абаха, түрэ хурим хэхэ, худалдаа наймаа хэхэ мэтые тэбшээрэйгты. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эд зөөрнин, малай гарза болохо.

Гарагай 3-да буряад литээр 19 (ноябрийн 22).

Хара хулгана, 4 ногоон мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэдэ, найман могой луста мүргэжэ, үргэл үргэхэдэ, шуһа ханахада, түмэрэй дарха хэжэ, хяһа гаргахада, буян үйлэдэхэдэ, юумэ худалдахада, андалдахада, замда ябахада, дайсаниие ба ада шудхэр дарахада, энэ үдэр һайн. Гэбэшье бэри хүргэхэдэ, буулгахада, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэдэ, үхэр худалдахада, мал үүсэлхэдэ, үхибүү үргэжэ абахада, хүн дүрсөөз алдахада, эблэрхэдэ, ном оршуулхада, бага үхибүүдые гэрһээ гаргажа, ондоо тээшэнь эльгээхэдэ, маша муу. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, һайн нухэртэй ханилха.

Гарагай 4-дэ буряад литээр 20 (ноябрийн 23).

Харагшан үхэр, 3 хүхэ мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр. Лусуудта мүргэхадэ, эм залахада, газарай цүхэ бүглэхэдэ, модо зооходо, тангаригаа болюулхада, эльбэ дарахада, хутага, зэбсэг дархалхада, түмэрэй ба модоной дарха хэхэдэ, эд сараа бүтээхэдэ, хэшэг даллага абахада, зурхайда һурахада, энэ үдэр һайн байха. Харин замда гарахада, худалдаа наймаа хэхэдэ, эрдэм шудалхада, бэри буулгахада, хээрэ нүхэ малтахада, гэрэй һуури табихадэ, нүгшэһэнние хүдөөлхэдэ, бээ үгаахада, бурханда һүэглэн мүргэхэдэ, энэ үдэр таагүй юм байна. Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, үлөсхэлэн байдал ушарха.

Гарагай 5-да буряад литээр 21 (ноябрийн 24).

Хүхэ бар, 2 хара мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр. Ада шүдхэр зайсуулха, хараал сараха, модо отолхо, тангаригаа болюулха, агнуури хэхэ, дасан (дуган) арамнайлха, хэшэг даллага абаха, зээлиеэ бүсааха, бэри буулгаха, замда ябахада, үзэгтэ һураха, ном уншаха, ном номноохо, эм найруулха, эһээбэри табиха мэтый үйлэнүүдтэ һайн. Энэ үдэр бэри буулгахада, хүбүүн түрэхэ, тэрэнь хүсэн түгэлдэр, дорюун хүн болохо гэдэг. Энэ үдэр үхибүү хүлдэ орууллжа, багашуулые гэрһээ гаргаад, ондоо тээшэнь эльгээжэ, бурханда мүргэжэ, үргэл үргэжэ болохогүй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн хүрэхэ.

Гарагай 6-да буряад литээр 22 (ноябрийн 25).

Хүхэгшэн туулай, 2 сагаан мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр. Бэеэ угааахада, бурханда мүргэхэдэ, лусуудта үргэл үргэхэдэ, тэнгэри сахихада, гүрэм уншуулхада, эльбэ дарахада, ехэ хүнние бараа дахада, буянтай хэрэг бүтээхэдэ, үзэгтэ һурахада, зурхай шудалхада, уранай зүйл бүтээхэдэ, эрдэм номой сахюуса хуруулхада, эм найруулхада, хурим түрэ хэхэдэ, замда гарахада, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэдэ, бэри эриижэ, хадаг табихада, энэ үдэр һайн. Зүгөөр һүүхэдэ, үбшэ арганжа эхилхэдэ, дасанай (дуганай) һуури табихада, һөеы гэр бэрихэдэ, худалдаа наймаа хэхэдэ, үхибүү хүлдэ орууллхада, багашуулые гэрһээ гаргажа, ондоо тээшэнь эльгээхэдэ, муу гэнэ. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эдеэн, ундан элбэг олдохо.

Гарагай 7-до буряад литээр 23 (ноябрийн 26).

Улаан луу, 9 улаан мэнгын, үһанда һуудалтай үдэр. Бисалгал хэхэдэ, хэшэг даллагын ёһо бүтээхэдэ, хүндэ эд зөөри, мал үтэхэдэ, бурханда мүргэхэдэ, лусууд тахюулхада, хинбараа сарахада, а бусаахада, түмэрэй зүйл бүтээхэдэ, дуг дэ, дайсаниие, ада нүүдые номгодхохо зейдэ ороходо, ла ходо, замда гараха сац, мүргэл шүтэ сад зүйлнүүдые а хада, наһа утадал рэг бүтээхэдэ, эд мал худалдажа аба удэр тон һайн. Г онгосо, һала д хүүргэ барихада, тээрмэ тодхоходо, ханахада, тоонхэзэ зөөлөрүүлхэдэ, газар тахада, нүгшэһэнние лхэдэ, ондоо хүнние хада, ехэ гол мүрэн талхада, заһаа сэ тангариг абахада, мүу нүлөөтэй байн удэр хүнэй үһэ аба бараан, эдеэн хоол жэхэ.

Гарагай 1-дэ буряад литээр 24 (ноябрийн 27).

Улаагшан могой, 6 мэнгын, хада уулалтай үдэр. Даваа (үлзы хүтэгтэй) дуганай үдэр байна. Иланг ханда мүргэхэдэ, ө угаал хэхэдэ, эрдэм угаахада, сан табихадэ, шэг даллагын ном хада, хадаг табихадэ, хюуса хуруулхада, рын хэрэг бүтээхэдэ, һургаахада, гэрэй бихада, нөеы гэр бэ лусууд тахихада, м сэлхэдэ, үбшэ арганжа, нүүхэдэ, замда гараха түрэ хэхэдэ энэ үдэ тай байха. Зүгөөр энэ хүнэй үһэ абаа һаа, тахал дэлгэрхэ.

СПОРТ — СПОРТ — СПОРТ

ТОБШОХОНООР...

БОКС. Түрүүшын совет олимпийскэ чемпион Владимир Константинович Сафроновой түрэһөөр 60 жэлэй ойдо зорюулагдаһан уласхоорондын мүрысөөн декабрийн эхээр манай республикын нислэл хотодо үнгэргэгдэхөөр үргэнөөр бэлдэгдэжэ байна гэжэ мэдээсэ һэмди. Буряад ороной сүдлуулагдамал команда эрдэмтэйгээр һорилго бэлдэхэл хэнэ. Спортын мастернууд Түмэн Шутуков, Степан Хорлоев, Владислав Цыбиков, Сергей Павлов, Бата Батуев, Вадим Федяев, Алексей Овчаренко, Жаргал Бадмаев, Вадим Батурин, Александр Путинский болон бусад боксернууд мүнөө тусхай программаар һорилгодо хабаадуулагдана.

ҺУР ХАРБАЛГА. Манай республикын бэрхэ харбагшад— уласхоорондын классай спортын мастернууд Бальжинима Цыремпилов, Валерий Лысенко гэгшэд ФИТА-гай «Гран-при» шанда хүртэхын түлөө уласхоорондын мүрысөөндэ хабаадахаяа Голланди ошохоёо бэлдэжэ байна. Энэ мүрысөөн Россин Федерацийн сүглуулагдамал командын гэшүүдтэ һур харбалгаар Европын түрүү һуури эзэлхын түлөө үбэлэй мүрысөөнэй урда тээхи шанга шалгалта болохо юм.

ШАТАР. Намарай амаралтын үедэ Еврейн автономито областиин түб Биробиджан хотодо үнгэргэгдэһэн Россин Федерацийн хахад финалай мүрысөөндэ онсо шалгарһан манай республикын бэлигтэй бэрхэ эдир шатаршад Денис Абашеев, Юрий Михайлов, Ольга Дубович, Людмила Карпова гэгшэд февраль һарада Брянскда болохо Россин чемпионадта хабаадаха эрхэдэ хүртэбэ. Гадна нёдондо жэл Россин Федерацийн түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ гурбадахи һуури эзэлһэн, тэрсгэн Мальтада үнгэргэгдэһэн дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ хабаадаһан Улаан-Удын хүүгэдэй спортын 8-дахи һургуулиин һурагша Баатар Самбуев Россин чемпионадта хабаадаха байна.

ХОККЕЙ. Шайбатай болон бүмбэгэтэй хоккейгээр республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн һаядаа эхилхэ юм. Мүнөө спортын эдэ зүйлнүүдээр мүрысөөнүүдтэ бэлэдхэлэй шата үнгэргэгдэжэ байнхай. Тингэжэ бүмбэгэтэй хоккейгээр нэгэ удэрэй мүрысөөн Хори һууринда эмхидхэгдэхэй харааладдана.

Б.М. ЖИГЖИТОВ.

ҮСӨӨН БОЛОБО

Чадта ажаһуугшадай тоо нэгэ министрээр, 600 гаран сэргэшээр үсөөн болобо гэжэ мэдээсэгдэнэ. Шахтануудай, элшэ хүсэнэй болон нефтийн министерство даадаг байһан подполковник Махамат Гарфа орон соохоо зугадаба бшуу. Хойноһоонь тэрээндэ үнэн сэхэ сэргэшэдынь баһал ябаба гээшэ ааб даа.

Министрые бэдэрхэдэнь, хүршэ Камерунда ябашаһан байба. Харин багахан сэрэгынь Судантай хилэ багаар байрланхай хэбэртэй. Гүрэнэй мүнгэ убэршэлиэнэйнь түлөө Чадай президент Идриссa Деби Гарфые Чадай сэрэгэй генеральна штабай начальнигай тушаалһаа гаргаһан байгаа. Тиимэнээ президентдэ гомдоод, шэнээр даалгагдаһан министерство таарахагүй гэжэ тоолоо.

Сэнхир экран

Четверг, 17

«Останкино» канал

7.30 — Үглөө. 10.00 — «Заячья школа» — фильм. 10.25 — «Дикая Роза» — фильм. 10.50 — Ан амитадай аймагта. 11.30 —«Экслибрис». 11.40 — «Пресс-экспресс». 16.50 — Шэнэ һонин. 18.00— Мультитроллия. 17.30 — Золушкодо айлшаар. 17.50 — Шэнэ һонин. 18.00 — «Тим интим». 18.25 — «Элен и ребята»— фильм. 18.50 — Шэнэ һонин. 19.00 — 16-тай ба тэрээнһээ дээшэ наһатайшуулда. 19.30 — Хүн дэлхэй дээрэ ажаһуугаа. 19.45 — Документнүүд ба хуби заяанууд. 19.50 — Шэнэ һонин. 20.00 — «Час пик». 20.30— «Дикая Роза»— фильм. 20.55— Генрих Боровигай авторска дамжуулга. 21.40 — «Амгалан нойрсогты, багашуул!». 22.00 — Шэнэ һонин. 22.40 — Москва. — Кремль. 23.00 — Футбол. Шотландиин ба Россин суглуулагдамал командуудай уулзалга. 00.50 — Түби дэлхэй мүнөөдэр. 01.00 — «Все звёзды кабаре». 01.40 — Ехэшүүлдэ мультфильм. 01.50 — Шэнэ һонин.

«Россия» канал.

8.30—Формуло 730. 9.00 —Мэдээнүүд. 9.20—«Автомиг». 9.25—Хэрэгтэй, хэрэгтэй. 9.30—Шуран бэрхэ хүнүүдэй саг. 10.00—Бухэдэлхэйн һониннууд. 10.25 —Абаябди. 10.35— «Непопулярная тема». 10.50 — Үглөөнэй концерт. 11.05— Шэнэ иллюзион. 11.35 — «Санта-Барбара» — фильм. 12.25—Антракт. 12.35—Телегазетэ. 12.40— Таряаладай асуудал. 13.00—Мэдээнүүд.

Буряадай ТВ.

17.00—Мультфильм. 17.20 —Ая-ганга. 18.30—Эрхэтэн ба хуули. 18.30—Байгал. 18.40—«Курьер». 19.10 — «Спектр» видеоканал. 19.40 — Железнодорожно районой прокурор А. К. Муравьевой бодомжонууд. 20.0 Засагай зуураанууд. —Буряадаар хэлэбди. —Байгал (буряадаар). **«Россия» канал.** 21.00— Мэдээнүүд. — Тодорхойгоор. 21 «Санта-Барбара» — 22.10—Ехэ хэрэгтэй. Концерт. 22.55—Та нута һайн ажабайдал хай. 23.00—«Чрезвычай канал». 23.50—Ye урасхал. 24.00—М 00.25—Спортивна да га. 00.30—Гэмэ ноуудай мэдээсэл.

Редактор
Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б.М. Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), ТОКТОХОЕВА Б. Э.

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Манай адрес:
670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакциин телефонууд: редакторай — 2-50-96, приемный — 2-54-54, редакторай орлогшонорой — 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретариат—2-50-52, секретариадай—2-66-76, таһагууд, идеологи-политическэ—2-55-97 (даагшань), 2-6135, 2-56-23, социально-экономическа—2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, соёлой эрдэмэй болон һургуулинуудай 2-60-21 (даагшань), 2-57-63, 2-34-05, олонлитын хүдэлмэрийн ба нэдээсэлэй—2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын—2-60-91; корректорнуудэй—2-33-61, хэблэлэй бэлдэгшэдэй—2-35-95. Манай корреспондентнүүд: Агинскда—3-42-19, Закаменскда—30-61, Баргажанда—91-6-40.

Һонинуудые гаргадаг «Бурятия» хэблэлэй телефонууд: директор—2-49-94, бухгалтери—2-23-67, вахта—2-67-95 —2-67-05.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэһэг 4902. Стереотипта тушаагдаһан саг: 19.00

Буряад Республикын республиканска типографида газетэ хэблэгдээ. Директорэйнь телефон: 2-40-45.

Мүн 69-дэхи номертойгоор бүрилхэлтэ абтанхай Заказ № 222.

РУССКИЙ ДОМ СЕЛЕНГА

Хүн түрэлтэнэй түүхэдэ олон тоото амжалтанууд туйлагдадаг гэжэ мэдэнэбди. Зүгөөр тэдэнэй нэгэнинь лэ амжалта ехэтэй байдаг. Энэмнай юун бэ гэхэдэ, мүнөөнэй селенгын хэлсээн амжалтын нэгэ алхам болоно.

1993 оной болон 1994 оной түрүүшын хахад жэлэй туршада селенгын түрэсын ургалта 100,5; процент болоһон байха юм.

Селенгын түрэсэ мүнөөдэрэй б далаар нөөсэлэгдэһэн 1000 түр бүхэндэ үдэртөө 5 түхэриг мээгдэнэ гээшэ. Энээн тухай м сэл доро толилогдоһон таблица рэһээ харахадатнай болохо;

Эды шэнээн мүнгэ оруулбат (түх.)	24 часай туршада түрэсэ	10 үдэрэй түрэсэ	30 үдэрэй түрэсэ	120 үдэрэй
50.000	250	2.540	8.000	40.
100.000	500	5.100	16.075	81
500.000	2.500	25.550	80.625	400
1.000.000	5.000	51.125	161.330	816

Бидэ нимэ хаягаар таанадые хүлеэнэбди:

Улаан-Удэ, Комсомольско үйлсэ, 28А (эгээл доодо дабхар); Барилгашадай гудамжа, 62А (библиотекын байшан); Терешковагай үйлсэ, 5 (соёлой институдай хамтын 2-дохи байшан); Авиазавод, Красноярско үйлсэ, 1 («Рассвет» гэжэ С. лой ордон, 210-дахи таһаг).

РДС хадаа мүнөөдэрэй таанадай олзо оршын мүнгэнэй горитм нөөсэ боложо үгэнэ.